

ਐਤਵਾਰ, 28 ਸਤੰਬਰ, 2025

13 ਅੱਸੂ { ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ 557
ਬਿਕਰਮੀ 2082

ਜਿਲਦ/VOL. : 74

ਅੰਕ/NO. : 118

ਰੋਜ਼ਾਨਾ

ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ

DAILY NAWAN ZAMANA • SUNDAY, 28 SEPTEMBER, 2025

ਜਲੰਧਰ

'ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ' ਦੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ

ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ (ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ)	0181-5097300
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਿਭਾਗ	0181-5097302
ਸਾਹਿਤ ਸੰਪਾਦਕ (ਐਤਵਾਰ)	0181-5097305
ਕੰਪਿਊਟਰ ਰੂਮ	0181-5097310
ਵੱਖ ਟੀ ਵੀ	0181-5133160



nawan zamana TV

ਕੀਮਤ/PRICE : 5.00 ਰੁਪਏ

Regd. No : L-4/Pb-JL-0023/2024-26, (R.N.I.)-00068/57

E-mail : nawanzamana@gmail.com



www.nawanzamana.in

ਸਫ਼ੇ : 12+6=18



ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ

ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

118^{ਵੇਂ} ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ ਨਮਨ

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਦਮ



90% ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ 0 ਬਿਜਲੀ ਬਿੱਲ



55,201 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ



2.77 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀਆਂ



ਯੁੱਧ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਤਹਿਤ 17,904 ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਅਤੇ 27,719 ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ



ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ₹10 ਲੱਖ ਦਾ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ



ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 3,000 ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰੀ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ



881 ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਲੀਨਿਕ, ਕੁੱਲ 4.04 ਕਰੋੜ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ



118 ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਐਮੀਨੈਂਸ

ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ

ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ, ਜਲੰਧਰ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਮਸ਼ਾਲ ਮਾਰਚ

ਸ਼ਾਹਕੋਟ (ਗਿਆਨ ਸੈਦਾਗੀ)- ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕਾਈ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਮਸ਼ਾਲ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਸ਼ਾਲ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਏਕਤਾ ਉਗਰਾਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨ, ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਰਵੀਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਮਸ਼ਾਲ ਮਾਰਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅੱਪੁ ਆਰਟ ਪੈਂਸ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਕਰੀਬ 6 ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਦੇ ਮੇਹਾ ਰੋਡ, ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਮੇਨ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਪੁ ਆਰਟ ਪੈਂਸ ਵਿਖੇ ਸੰਪੰਨ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਬਾਣੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਹਿਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਮਸ਼ਾਲ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ

ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਚੰਨਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਹੱਕ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰਮੇਸ਼ ਮਾਲਜ਼ੀ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਲਸੀਆ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਭਾਕਿਸ਼ੂ ਏਕਤਾ ਉਗਰਾਹਾਂ, ਬਿੱਟੂ ਰੂਪਵਾਲੀ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ, ਅਮਨ ਬਾਗਪੁਰ, ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ, ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸ, ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ, ਦੇਸ ਰਾਜ ਸਾਫ਼ਰਵਾਲ, ਅਵਤਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਲੌਹੀਆਂ ਖਾਸ, ਜਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪਵਾਲੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਕਿਲਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ, ਅਮਨ ਬਾਗਪੁਰ, ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ, ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸ, ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ, ਦੇਸ ਰਾਜ ਸਾਫ਼ਰਵਾਲ, ਅਵਤਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਲੌਹੀਆਂ ਖਾਸ, ਜਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪਵਾਲੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਕਿਲਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ, ਅਮਨ ਬਾਗਪੁਰ, ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ, ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸ, ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ, ਦੇਸ ਰਾਜ ਸਾਫ਼ਰਵਾਲ, ਅਵਤਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਲੌਹੀਆਂ ਖਾਸ, ਜਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪਵਾਲੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਕਿਲਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ, ਅਮਨ ਬਾਗਪੁਰ, ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ, ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸ, ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ, ਦੇਸ ਰਾਜ ਸਾਫ਼ਰਵਾਲ, ਅਵਤਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਲੌਹੀਆਂ ਖਾਸ, ਜਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪਵਾਲੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਕਿਲਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ, ਅਮਨ ਬਾਗਪੁਰ, ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ, ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸ, ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ, ਦੇਸ ਰਾਜ ਸਾਫ਼ਰਵਾਲ, ਅਵਤਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਲੌਹੀਆਂ ਖਾਸ, ਜਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪਵਾਲੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਕਿਲਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

‘ਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਫਿਲੋ’ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਇਆ

ਨੂਰਮਹਿਲ, ਫਿਲੋ (ਬਾਲੀ, ਨਿਰਮਲ)- ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ, ਫਿਲੋ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ-ਆਜ਼ਮ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੇਰੀ, ਐਸ ਡੀ ਐੱਮ. ਆਦਮਪੁਰ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਮੇਡਮ ਵਿਧੀ ਸਰਾਫ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਰੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਹਿਗ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਧਾਰਤ ਅਤੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾ ਤੀਬਰ ਸਿੰਘ ਜੰਗਲ, ਸਰਪੰਚ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ (ਸਾਬੀਆਂ ਸੀਤ), ਜਥੇਦਾਰ ਰੁਫ਼ੀਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਸਾਜੀਵ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਸ਼ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਗੁਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਚ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਬਕਾ ਪੰਚ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੰਗਲ, ਪਿੰਡ ਤਹਿਗ,



ਸੁਨੀਤਾ ਰਾਣੀ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਬਕਾ ਪੰਚ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਜੱਸਲ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਅਤੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਆਖਿਆ। ਪੰਚਮੀ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਜੱਸਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹੋਏ

ਇਸ ਇਕ ਰੋਜ਼ਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਕਾਸ਼, ਪੰਕਜ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਜੇਤ, ਅਨੂ ਰਾਣੀ, ਸਿਮਰਨ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਨ, ਪਰਮਵੀਰ, ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪਰਮਿੰਦਰ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਆਦਿ ਨੇ ਗੀਤ, ਭਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਅਜ਼ਾਦ ਰੰਗਮੰਚ ਕਲਾ ਭਵਨ, ਬਗਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰੋ. ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਟਾਫ਼ ਪ੍ਰੋ. ਵਿਸ਼ਾਲੀ ਪਾਮਰਾ, ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਬੀਰਤਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਰਾਜਨ ਮਿਤੂ, ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਸੋਨੀਆ, ਪ੍ਰੋ. ਅਨੁਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰੋ. ਮਨੀਸ਼ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਗੁਰਾਇਆ ਬਲਾਕ ਦੇ ਤੇ ਜ਼ੋਨ ਨੰਬਰ ਨੌ ਦੀ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਐਥਲੈਟਿਕ ਮੀਟ ਕਰਵਾਈ

ਗੁਰਾਇਆ, ਫਿਲੋ (ਬਿੰਦਰ ਸੁਮਨ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ)- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਖਾਲਸਾ ਸੀਨੀਅਰ ਸਕੂਲ ਦੁਸ਼ਾਂਬ ਕਲਾਂ ‘ਚ ਗੁਰਾਇਆ ਬਲਾਕ ਦੇ ਅਤੇ ਜ਼ੋਨ ਨੰਬਰ 9 ਦੀ ਲੜਕੇ ਅਤੇ



ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਐਥਲੈਟਿਕ ਮੀਟ ਅੱਜ ਸੋਨਪ ਹੋਈ। ਜ਼ੋਨਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਇਸ ਐਥਲੈਟਿਕ ਮੀਟ ਲਈ ਪੰਜ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕੁੱਝ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮੋਲਵੀ ਦੁਸ਼ਾਂਬ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕਲੱਬ, ਕੁਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇਨਾ, ਸੁਖਦੇਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੰਗੁੜਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸੰਗ ਸਹਿਯੋਗ ਕਲੱਬ

ਦੁਸ਼ਾਂਬ ਕਲਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਲਈ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਮੈਡਲਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 14 ਸਾਲ ਵਰਗ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ 600 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ‘ਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੀਰਾ, ਅਜੀਤ ਅਤੇ ਹਰਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਪਹਿਲੇ, ਦੂਸਰੇ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਰਹੇ। 400 ਮੀਟਰ 19 ਸਾਲ ਵਰਗ ‘ਚ ਕਰਮਜੀਤ, ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਹੀਰ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਕੁਮਾਰ ਕੁਮਾਰ ਪਹਿਲੇ, ਦੂਸਰੇ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਰਹੇ। 19 ਸਾਲ 100 ਮੀਟਰ ‘ਚ ਹੇਰੀ ਜੱਸੀ, ਗਗਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਮਨ ਭਟੋਆ ਕੁਮਾਰ ਪਹਿਲੇ, ਦੂਸਰੇ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਰਹੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਵਾਏ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ‘ਚ 100 ਮੀਟਰ 17 ਸਾਲ ਵਰਗ ‘ਚ ਮੁਸਕਾਨ ਵਿਦਵੀ ਪਹਿਲੇ, ਹਰਮਨ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਹੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਰਹੇ। 400 ਮੀਟਰ 17 ਸਾਲ ਵਰਗ ‘ਚ ਜਸਲੀਤ ਪਹਿਲੇ, ਬਲਨ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਸੁਖੀਤ ਕੌਰ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਐਥਲੈਟਿਕ ਮੀਟ ‘ਚ ਦੌੜਾਂ ਤੋਂ ਜਿਲਾਵਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਰੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ‘ਚ ਦੋਹਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੋਮ ਰਾਜ, ਰਵੀ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਭਾਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਆਂਟਾ, ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਗਰੀ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਮਹਿੰਤ ਕੁੰਟਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਉਰਸ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ

ਅਜਨਾਲਾ (ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ) ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਹਿਰ ਅਜਨਾਲਾ ਦੀ ਵਾਚਫ ਨੰਬਰ 3 ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਬਾਬਾ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਉਰਸ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ

ਦਰਬਾਰ ‘ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਅਤੇ ਮੱਥੇਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ



ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਾਚਰ ਝੰਡਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਖਰਮ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਹਮਸ ਸਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਗੱਲਗੀ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਅਜਨਾਲਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵੱਲੋਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਤੋਂ ‘ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਾਇਆ ਅਜਨਾਲਾ, ਕਾਕਾ ਅਜਨਾਲਾ, ਵਿਧਾਇਕ ਹਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ

ਕਾਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ਼ਸਲ ਮੀਡੀਆ ਗਿਆ। ਰਾਚਰ ਝੰਡਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਖਰਮ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਹਮਸ ਸਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਗੱਲਗੀ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਅਜਨਾਲਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵੱਲੋਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਤੋਂ ‘ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਾਇਆ ਅਜਨਾਲਾ, ਕਾਕਾ ਅਜਨਾਲਾ, ਵਿਧਾਇਕ ਹਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ

ਏ ਡੀ ਸੀ ਡਾ. ਅਕਸ਼ਿਤਾ ਗੁਪਤਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਮੰਦਰ ਵਿਖੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਏ

ਮੋਹਣੀਆ (ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਗਰਨੀ)- ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਮੰਦਰ ਵਿਖੇ ਅੱਜ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਕਮ ਨਵਰ ਨਿਰਮਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਡਾ. ਅਕਸ਼ਿਤਾ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਇਆਂ ਬਾਬਾ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਅਰ ਰਾਮਪਾਲ ਉਪਲ ਵੀ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਮੇਅਰ ਉਪਲ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਧੀਮਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ



ਰਸਪਤਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਦੀਪ ਧੀਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡਾ. ਅਕਸ਼ਿਤਾ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਦਰ ਦਾ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੁਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਦੀਪ ਧੀਮਾਨ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਰਸਪਤਾਲ ਟਰੱਸਟ ਵਿਖੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਹਤ

ਐੱਲ ਪੀ ਯੂ ਵਿਖੇ ਡੇਟਾ-ਸੰਚਾਲਿਤ ਵਪਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ



ਜਲੰਧਰ (ਬੈਲੀ ਐਲਬਰਟ)- ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਐਲ ਪੀ ਯੂ) ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਐਨਾਲਿਟਿਕਸ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਮਿਟ 2025 ਨੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਡੇਟਾ-ਸੰਚਾਲਿਤ ਵੈਸਲੇ ਲੈਣਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਬਲਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਮਿੱਤਲ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਬਿਜਨਸ ਦੁਆਰਾ ਏਵਾਈ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਆਯੋਜਿਤ ਇਸ ਸਮਿਟ ਨੇ ਸੈਕਟਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫੈਕਲਟੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਿੱਤ, ਸਾਈਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਐਲ ਪੀ ਯੂ ਦੇ ਪ੍ਰੋ-ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਲਵੀਰਾ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਫ਼ਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ‘ਤੇ, ਸਗੋਂ ਰਣਨੀਤਕ ਵੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ‘ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈਐੱਫ ਏਕਸਪੋ ਦੇ ਸੀਈਓ ਗਿਰੰਜ ਜੈਨ,

ਕਟਾਰੂਚਕ ਦੇ 1 ਕਰੋੜ 13 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖੇ

ਪਠਾਨਕੋਟ (ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)- ਲਾਲ ਚੰਦ ਕਟਾਰੂਚਕ ਕੋਥੀਨਟ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਭੋਆ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੜਕਾਂ



ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੜਕਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸੜਕ ਜੋ ਪਿੰਡ ਹਰੀਮੁਖ ਤੋਂ ਫੁਲਪੁਰ-ਨੰਗਲ ਫਰੀਦਾ ਤੱਕ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਟੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਿਸਾਨ ਵਿੰਗ ਪਠਾਨਕੋਟ, ਹਰਮਨ ਭਗਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐੱਸ ਡੀ. ਵਿੰਗ ਪਠਾਨਕੋਟ, ਹੋਪੀ ਸਰਪੰਚ ਨਵਾਲਾ, ਰਵੀ ਕੁਮਾਰ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸੰਜੀਵ ਮੀਡੀਆ

ਦਿੱਚਾਰਜ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਰਪੰਚ ਫੁਲਪੁਰ, ਕੁਲਜੀਤ ਸੈਣੀ ਮੀਡੀਆ ਦਿੱਚਾਰਜ, ਪਰਦੀਪ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ, ਰਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਐੱਸ ਡੀ. ਐੱਲ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ, ਕੁਲਦੀਪ ਭਟੋਆ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਤਰਮੇਸ਼ ਲਾਲ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ, ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਚਰਨ,

ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ‘ਚ ਸਾੜਨ ‘ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਗਰੂਕ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਜਨਕ ਮਹਾਜਨ)-ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਮਹਾਜਨ ਵਿਖੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਵਧੀਕ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਜਨਰਲ) ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਡਾ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਏਡੀਸੀ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣਾ ਇਸੇ ਵੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਹੀ ਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਬੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉੱਚੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਪਜਾਊ ਤੱਤ ਵੀ ਸੜ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ



ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਐਂਬੇਸ਼ਨਲ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਨੌਡਲ ਅਫ਼ਸਰ, ਕਲੱਸਰ ਅਫ਼ਸਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਾਲੀ

ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਫੌਜ ਦਾ ਗਠਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਡਾ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਇਨ ਸੀਟੂ ਅਤੇ ਐਕਸ ਸੀਟੂ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਡੈੱਡ ਵੂਜ ਸੋਸਾਇਟੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸੀਟੂ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਡੈੱਡ ਵੂਜ ਸੋਸਾਇਟੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ

ਦਿ ਵਰਕਿੰਗ ਰਿਪੋਰਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਪੀਲ-ਕਮ-ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੱਤਰ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ)- ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਰਿਪੋਰਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਵਰਦ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ



ਅਪਰਾਧਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਬੇਤਰਾਸ਼ੀ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲ ਕਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਓਰੀਜੀਨਲ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਸ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿੱਚ

ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਾਜ਼ਾ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਰਾਏ ‘ਤੇ ਵਰਦ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬੁੰਗੀਆਂ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਜਾਇਜ਼ ਢੇਰ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਤਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਦੀ ਪੁਲਸ ਤਸਦੀਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਤਹਿਤ ਹਰ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ‘ਤੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੀ ਪੁਲਸ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਤੇ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੀਰ ਪੁਲਿਸ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਖਿਲਾਫ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਜ਼ਮਾਇਣ ਮੰਦੇਰਜ਼ਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲ ਕਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਓਰੀਜੀਨਲ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਸ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿੱਚ

ਗੁਰੂ ਉਪਲ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਨਕੋਦਰ ਦੇ ਐੱਸ ਸੀ ਵਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ



ਨੂਰਮਹਿਲ (ਬਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਾਲੀ)- ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਹਲਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਨਕੋਦਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਤੇ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੀਰ ਉਪਲ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਾਰਕੀਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂਰਮਹਿਲ ਯਤਨਾਂ ਸਕਦਾ ਪੰਮ ਕੁਮਾਰ ਉਰਫ ਉਪਲ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਨਕੋਦਰ ਦਾ ਐੱਸ.ਵਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਆਪ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜੂ ਉਪਲ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਲੱਭੂਆਂ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਮਿੱਠਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਰਾਜੀਵ ਮਿਸ਼ਰ ਕੌਸਲ, ਕਰਨੈਲ ਰਾਮ ਬਾਲੂ

ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਾਰਕੀਟ ਕਮੇਟੀ ਨਕੋਦਰ, ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਧੌਲ ਹਲਕਾ ਸੰਗਨ ਦਿੱਚਾਰਜ ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬੇਬੀਵੇਂ ਪੰਜਾਬ, ਰਜਨੀਸ਼ ਬੰਬਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਖੁਸ਼ ਨਕੋਦਰ, ਸੰਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ, ਸੰਦੂ ਵੇਵਾਦਾ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੰਦੇਲਾ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਦਵਿੰਦਰ ਸੰਦੂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਾਕ ਨੂਰਮਹਿਲ, ਪੁੱਸਦ ਸੰਖੜੀ, ਸ਼ਾਲੂ ਤਰਿਆਰ, ਹਨੀ ਆਦੇਵਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਰਿੱਕੂ ਵਰਮਾ, ਰਕੇਸ਼ ਅਰੋੜਾ, ਸੰਜੀਵ ਵਰਮਾ, ਸੰਦੂ ਮਿਤੂ, ਟੋਨੀ ਖੋਸਲਾ, ਮੈਡਮ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਆਪ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਉਪਲ ਖਾਲਸਾ, ਪਰਲਾਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਉਪਲ ਅਤੇ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਚ ਰਾਮਪੁਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਆਰ ਐੱਮ ਪੀ ਆਈ ਵੱਲੋਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੰਗ ਪੱਤਰ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ)- ਭਾਰਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਰ ਐਮ ਪੀ ਆਈ) ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੇ ਪੂਰੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਭਵਨ ਵਿਚ ਐਮ ਪੀ ਆਈ ਦੀ ਐਕਸਟੈਂਡਿਡ ਮੀਟਿੰਗ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਮਲ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਸਵਾਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁਕੇਰੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਮ ਪੀ ਆਈ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ

ਕੋਟਾ ਗਿਆ ਅੱਸ ਪਸ ਪੀ ਮਹਾ, ਅੱਸ ਪੀ (ਡੀ) ਤੇ ਡੀ ਅੱਸ ਪੀ (ਡੀ) ਡੀ ਅੱਸ ਪੀ (ਐਨ ਡੀ ਪੀ ਐੱਸ) ਮਹਾ ਤੇ ਸੰਧੀ ਨਿਗਰਾਨਾਂ ਦੇ ਇਨਾਜ਼ਾ-ਨਿਰਬੇਧ ਕੇ ਪਲਸ (ਜੇ) ਭਰਗ ਭਿਯੋਪਲਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 83 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੱਸ ਪੀ ਐੱਸ, ਅੱਕਟ ਅਧੀਨ ਦੋਨ ਦਸ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਕਾਰਵਾਈ ਅੱਸਮਾਜ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੌਰਾਨ ਪਲਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪੂਰੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਵਿਓ 8.664 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੋਇਜ਼, 659 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਭੰਡੀ ਰੂਬਾ ਪੋਤਤ, 1,020 ਨਾਨੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ 10 ਨਾਮ ਸੇਕ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਲਸ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਨੀਆ ਪਲਸ ਦਸ ਮਾਮਲਾ ਹੇਠਾਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਲਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਮਾਫੀਆ ਤੇ ਮਾਦਾ ਅਨਸਰਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਯਿਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਾ-ਮੁਕਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਹਾਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪਲਸ ਦੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿਧਤ ਬਜ਼ਰੇ ਸ਼ਾਂਤੀਮਈ ਨੂੰ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਮਿਲਾਫ਼ਤ ਇਹ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਪਲਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਤਰੱਤ ਪਲਸ ਨੂੰ ਸਚਿਤ ਕਰਨ।

ਐਤਵਾਰ, 28 ਸਤੰਬਰ, 2025 | 7

ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ **ਦਿੜ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਸਨ ਬੀਬੀ ਸੱਤਪਾਲ ਕੌਰ**

ਰੰਜੀਵਨ ਸਾਲ ਕੁ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ, ਹੁਣ ਵਾਂਗ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਹਾਕਮ ਦੀਆਂ ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਆਪ-ਪ੍ਰਤਿਆਪਨਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਬਰਾਮਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਨਾਨਗਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੀ ਰਾਵੜੀਆਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਥਾਪ ਨੇ ਨੌ-ਤੋ-ਤੋਰੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਲਾਮਚੇ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਮਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਅੱਲੋ ਏ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ 'ਨਿਓ-ਨਿਓ' ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਸ ਮੈਂ ਡੈਂਡੀ ਸਮੇਤ ਕੁੱਝ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣੇ ਹੋ ਸੁਣ ਨੇ ਗਈ। ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਰਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਸਰੋਤ 'ਚ ਹੀ ਪਨਸ

ਪੰਥਾਪਾਤਰੀ, ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝੇਨੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਮਧੋਰੀ
ਘੋਰਾਉ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਠਾਠੇ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ
ਆਂਢ ਛੱਡ ਕੇ ਗਈ। ਅਣਵਧਰ ਗਈ ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਠਾਠੇ ਦੀ
ਕੋਧਾਂ 'ਚ ਸਿਸਮਾ-ਮਾਰ ਦੀ ਉਚੇਚਾ 'ਸੋਢਾ' ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੰਨੂੰ ਉਗਲੀ ਦੀ ਓਹ ਓਹ ਰੰਜੀਤਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਦਾਣੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ
ਛੱਡ ਤੋੜ ਸਭ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿਲਾਕਾਰ ਵੀ ਕੀਤੇ।
ਰੋਹ ਨਾਥ ਨਾਥਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਧਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅਮਾਨਤ ਗੁੰਜ ਰਿਹਾ
ਮੰਨੂੰ ਸਭ ਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਅੰਧਿਆਪਾਤਰ, ਬੁਢਾਸ਼ਾ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ
ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੇਓ ਜੀ, ਰਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ, ਸੁਭਾਸ਼ਾ ਮੂਰੇ ਨਾ
ਹੋਇਆ ਨਾਹੇ, ਰਹੇ ਥਬੰਏ ਨੇ ਹੀ ਕੁਰਕਦਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ, ਕਿਤੇ ਠੀਕੀ
ਠੀਕੀ ਚਿੰਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਰੋਹ-ਨਾਥ ਜ਼ਾਹਰਾ ਜ਼ਾਹਰਾ ਜ਼ਾਹਰਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ

[illegible]

ਮੇਂ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਹੋਣ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸੋ-ਸੋ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਣ, ਇਕ ਹੋਵੇ ਜੁਆਕ, ਸੋਨਾ ਹੋਵੇ ਬਾਨਵੇਂ ਰੁਪਏ ਤੋਲਾ,

ਏਟਕ ਵਾਂਗ ਲਗ ਗਈ। ਮਾਂ ਦਾ ਕੁਰ ਕਰ ਗਿਆ/ਲੱਖ ਲੱਖ, ਜਿਸ ਅਖਬਾਰ/ਗਲਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਛਪ ਆਈ।
ਗੀਤਰਤਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਘਰ, ਜਿਸ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀਨੇ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇਰਤਰ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਡੀਆਂ, ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਾਂ-ਨੂੰਹਾਂ, ਪੁੱਤ-ਪੁੱਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਫੇਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 75 ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਘਰ ਚੱਲ ਕੇ ਸ਼ਾਹਨਾਹ ਪਾਟ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵਗੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਵਿਸਰਜਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਰਾਤ ਨਾਲ ਮਾਂ ਦੀ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਥਰਾਵ ਵੱਲੋਂ ਬਗੀਚੀ 'ਚ ਅੰਧ ਪਾਟ ਲਾਇਆ।
ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸੱਤਪਾਸ ਕਰੋ ਦੀ ਅੱਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਗੀਤਰਤਰ ਮਿਤੀ 28 ਸਤੰਬਰ 2025 (ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਾਇਰਿ 1 ਤੋਂ 2 ਵਜੇ ਨੂੰ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਐਮਰਸ ਚਬਾਰਕ ਕਰਨ, 49-ਸੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਨੇੜੇ ਮਾਨਵ ਮੰਗਲ ਸਕੂਲ) ਮੁਹਾਲੀ ਫੋਜ-10 ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗੀ।

—ਸੰਜੀਤਕ ਨਿਘੰਤਰ

ਫੌਲੋ ਮੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸ਼ਬਦ

ਐਸ ਐਸ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹਿਰਦੁਤਾ, ਜੋ 'ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਏਧਾਰਤ ਰੱਖੇ, ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢਲੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਰੱਖੇ। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਪਾ ਮਣੀਪੁਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਏ ਪਰ ਕਰੋੜ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਕੋਈ ਅਸਲ ਕਰਮ ਨਾਨਾ ਚੁੱਕਿਆ/ਮਾਨੀਆਈ (ਐਮ-ਐਲ) ਨਿਹਿ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਸਥਰ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੰਘਾਣਾ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀਲ ਵਿੱਚ ਖਾਸੀਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਈ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ਨਤਾਕਾਰੀਆਂ ਪਿਲਾਫ ਪੁਚਾਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਤੁਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੰਨੀਧੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬੋਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਹਰ ਕੋਈ ਦੇ



ਆਤਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਸਿਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਡੀ ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ, ਲੋਕ ਗੀਤ, ਸੋਗੀਤ, ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਐਂਪਲੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਕੂਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮਾਤ ਬੋਲੀ ਸਾਡੀ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਭਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ, ਮਾਮਾਜਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਿੰ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਮੈਡਮ ਪੁਨੀਤ ਕੌਰ ਨਵਦੀਪ ਬੱਸ, ਮੈਡਮ ਰੇਨੂ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ਼ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ।

ਨਵਦੀਪ ਬੱਸ, ਮੈਡਮ ਰੇਨੂ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ਼ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ।

ਅੰਧੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਹਮਦਰਦੀ ਸੱਤ ਸਮੁੱਚੇ ਪਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਐਨ. ਆਰ. ਆਈ.ਜੀ. ਨੇ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਹਿਣ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੱਤ ਸੀਰਵਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 21 ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਰੰਭੀ ਕਾਰਜਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਸਮੁੱਚੇ

ਸਮੇਤ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ 225
ਦੇ ਕਰੀਬ ਟਰੈਕਟਰ ਇਸ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਦੇ ਸਾ ਅੱਖਾਂ ਸਾਧ ਅੰਗਾ ਵਿਗਾਧਿਗੀ

ਮਨੁਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਜੀਆ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੋਨੂੰ ਸਿੰਘ, ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਿੱਟੂ ਕੇਸਲ ਵਾਲੇ

ਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਪੰਮਾ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੱਪ ਝਬਾਲ ਵੱਲੋਂ ਸਮਰਪਣ

ਸ਼ਰਮਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ
ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਦੱਸਿਆ।

ਪੱਕੇ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂਅ 'ਤੇ 1007 ਦਫਤਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ 50,000 ਤੋਂ 19,000 ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਜਲੰਧਰ (ਰਾਜੇਸ਼ ਬਾਪਾ)- ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਬੀਤੀ 8 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕੈਬਨਿਟ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ 15-20 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ 1007 ਦਫਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਬਨਿਟ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਅਧੀਨ ਲੈ ਕੇ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਕਰਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਵੱਡੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਤਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੌਸਟਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਵੱਡੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 50000 ਤੋਂ 19000 ਤਨਖਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵਰਗ ਵਿਚ ਰੋਸ ਹੈ। 15-20 ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ

ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ 1007 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਚਲ੍ਹੇ ਠੰਡੇ ਪੈ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੰਜ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਮਿਡ ਡੇ ਮੀਲ ਦਫਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਗੂ ਸ਼ਿੰਦਰਾ ਭਗਤ, ਗਗਨਦੀਪ ਸ਼ਰਮਾ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੇਧਾ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਫਤਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ 01.04.2018 ਤੋਂ ਰੈਗੂਲਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਫਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਯੋਗ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿਣਾ ਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਖੜਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 16.12.2019 ਦੀ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਰੈਗੂਲਰ ਹੁਣ ਤੋਂ ਸੱਤਵੇਂ ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦਕਿ 1007 ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।



ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਬਿਹਤਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ : ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ



ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ (ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਰਗਾਪੁਰੀਆ)- ਮਾਣਯੋਗ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਡਿਪਟੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲ, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਡਿਪਟੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲ, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਡਾ. ਸਤਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ

‘ਇੰਟਰ ਬੋਰਡ ਮਾਈਗ੍ਰੇਸ਼ਨ 28 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ’

ਐੱਸ ਏ ਐੱਸ ਨਗਰ (ਗੁਰਜੀਤ ਬਿੱਲਾ)- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮੂਹ ਸਕੂਲ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ 2025-26 ਲਈ ਐੱਨਥੀ ਤੋਂ ਬਾਧਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਰਾਜ/ਬਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਦਾਖਲਾ ਸ਼ਬਿਊਲ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਮਿਤੀ ਨਿਕਲਣ ਉਪਰੰਤ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਇੰਟਰ ਬੋਰਡ ਮਾਈਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸ਼ਬਿਊਲ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਕੇ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੰਟਰ ਬੋਰਡ ਮਾਈਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਤੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ 2025 ਤੱਕ 3100/- ਰੁ. ਨਾਲ ਅਤੇ 01 ਨਵੰਬਰ 2025 ਤੋਂ 28 ਨਵੰਬਰ 2025 ਤੱਕ 5100/- ਰੁ. ਨਾਲ ਦਾਖਲਾ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਸਕੂਲ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਵੇਂ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਟਰ ਬੋਰਡ ਮਾਈਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਸ਼ਬਿਊਲ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅੰਤਿਮ ਮਿਤੀ 28 ਨਵੰਬਰ 2025 ਹੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਸ਼ਬਿਊਲ

ਦੁਸ਼ਹਿਰੇ ਮੌਕੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੌਹਲ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦਾ ਪੋਸਟਰ ਜਾਰੀ

ਟਾਂਡਾ ਉਕਤੂਬਰ (ਜਸਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਓਕਾਰ ਸਿੰਘ)- ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਲੀਲਾ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ (ਰਜਿ.) ਜੌਹਲ ਵੱਲੋਂ ਦੁਸ਼ਹਿਰੇ ਦੇ ਪਾਵਨ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤੇ 26ਵਾਂ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ 1 ਅਤੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਹਿਰਾ ਗਰਾਊਂਡ ਪਿੰਡ ਜੌਹਲ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਮੂਹ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ, ਪ੍ਰਵਾਸੀ



ਭਾਰਤੀਆਂ ਤੇ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ 2 ਦਿਨਾ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦਾ ਪੋਸਟਰ ਵਿਖਾਇਕ ਟਾਂਡਾ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਿਖਾਇਕ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ, ਸਰਪੰਚ ਅਤੇ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਰਪੰਚ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਜੌਹਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਦਿਨ 72, 50 ਜਿਲੇ ਭਾਰ ਵਰਗ ਅਤੇ ਰੰਗਾਕਸ਼ੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਓਪਨ ਕਲੱਬਾਂ ਦੇ ਵਾਈਨਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਜੇਤੂ ਹੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ 71 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਨੂੰ 61 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਇਨਾਮੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਰਪੰਚ ਪਰਮਜੀਤ ਬਿੱਟੂ ਜੌਹਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ

ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੌਰਾਨ ਬੈਸਟ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਰੇਡਰ ਨੂੰ ਐਲ.ਈ.ਡੀ. ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਜੇਤੂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹਲਕਾ ਵਿਖਾਇਕ ਟਾਂਡਾ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜੌਹਲ ਵਿਖੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਹਿਰਾ ਉਤਸਵ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਰੋਹਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ, ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਿੰਦਰ ਜੌਹਲ, ਪੰਡਿਤ ਜਰਾਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਆਨਦੀਪ ਸ਼ਰਮਾ, ਪੰਡਿਤ ਯੋਗਰਾਜ ਦਥੇ, ਨਵੀਨ ਦਥੇ, ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੀਤ ਕੌਰ, ਹਰਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਿੱਟੂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਓਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਡਿਤ ਦਿਲਜੀਤ ਕੁਮਾਰ, ਦਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਰਾਮ ਭਾਰਵਾ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਦਫਤਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 'ਚ ਕਟੌਤੀ 'ਤੇ ਰੋਸ



ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ)- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 8 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕੈਬਨਿਟ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਲਿਆ ਫੈਸਲਾ ਦਫਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਰੋਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 15-20 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ 1007 ਦਫਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਅਧੀਨ ਰੈਗੂਲਰ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਵੇਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੌਸਟਾਂ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਤਨਖਾਹਾਂ 50,000 ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 19,000 ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ 1007 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਮਿਡ ਡੇ ਮੀਲ ਦਫਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਗੂ ਸੰਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਪੰਜ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ 2005 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਣਗੌਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਰਮਚਾਰੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ 01.04.2018 ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਾਲ ਰੈਗੂਲਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਿਡ ਡੇ ਮੀਲ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕੱਚਰ, ਨਿਮਲ, ਜਗਦੀਪ, ਵੇਨਣਾ, ਨਮਨਜੀ ਕੌਰ, ਸੁਖਦੀਪ ਕੌਰ, ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਤਮਨਾ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਰਮਾ, ਗੀਨਾ, ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ 'ਚ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਸਰਵਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ



ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ (ਫੁਲਾ ਸਿੰਘ ਬੀਰਮਰ)- ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਸੁਝਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ 'ਚ ਬੰਦ ਪਈ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦੂ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸੂਬਾ ਆਗੂ ਗੁਰਨੋਬ ਸਿੰਘ ਤੱਜਲ, ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ, ਆਰਥਕ ਸ਼ਕਲ ਵੇਲਾਓਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਤੋਂ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸੇਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਲੱਗੀ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇੱਕ ਵੀ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਦੋਂ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਆੱਸ ਐੱਮ ਓ ਸਤੰਬਰ ਰਾਮ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਕੇ ਪੰਥ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਮਸ਼ੀਨ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਫਾਈਲ ਪੋਸਟਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ।

ਬੀ ਐੱਡ ਅਧਿਆਪਕ ਫਰੰਟ ਵੱਲੋਂ 1 ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ 'ਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਐਲਾਨ



ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਓ ਪੀ ਰਾਣਾ)- ਬੀ ਐੱਡ ਅਧਿਆਪਕ ਫਰੰਟ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਨਿਯਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਾਸਟਰ ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਾਸਟਰ ਹਰਲਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਮਿੰਨੀ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਕਤ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਮੂਵਮੈਂਟ ਫਾਰ ਓਲਡ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ 1 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਰਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਸੀ ਪੀ ਐਫ ਕਰਮਚਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਰੋਸਾ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬੈਠਣਗੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ 25 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਦਿੱਲੀ ਰੂਚਾਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਲਾਉਣ ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਰਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਨਵੀਨਰ ਮਾਸਟਰ ਸੰਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਐੱਡ ਅਧਿਆਪਕ ਫਰੰਟ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ

ਬੱਚੇ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਸ਼ਾਹਿਸ਼ ਅਧੂਰੀ
ਜੈਨੇਸਿਸ 'ਚ ਹੋਵੇਗੀ ਇਹ ਚਾਹਤ ਪੂਰੀ

ਜੈਨੇਸਿਸ

ਹਸਪਤਾਲ

Advanced Laparoscopy & IVF Centre

- ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਬੇਬੀ ਸੈਂਟਰ
- ਦੂਰਬੀਨ ਰਾਹੀਂ ਰਸੋਲੀਆਂ ਦਾ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ
- ਬਿਨਾਂ ਚੀਰੇ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ
- ਸ਼ੁਕਰਾਣੂਆਂ ਦੀ ਕਮੀ

ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਂਝਪਨ ਦਾ ਹਰ ਸੰਭਵ ਇਲਾਜ

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
Andrologist & Laparoscopic Surgeon

607-ਐੱਲ, ਮਾਲ ਰੋਡ,
ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਨੇੜੇ
ਮੈਨਬਰੋ ਚੌਕ, ਜਲੰਧਰ

93576-66666,
93162-99999

ਡਾ. ਸੋਨੀਆ ਕੰਬੋਜ
Gynaecologist & Infertility Specialist

website : genesisfertility.in, E-mail : lakhipa@yahoo.com

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ



ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਕੂਲ ਟੀਚਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਪੰਜਾਬ

ISI SARVODYA HOSPITAL

Tips To Improve Your Overall **UROLOGICAL HEALTH**

- STAY HYDRATED
- LIMIT THE AMOUNT OF SALT AND CAFFEINE YOU CONSUME
- STAY WITHIN A HEALTHY WEIGHT RANGE
- CHOOSE A SMOKE-FREE LIFESTYLE

Consult Our Expert:-
Dr. Rajesh Aggarwal
MS, DNB(SURG.), MCH, DNB(URO)
Urologist & Transplant Surgeon

93442-93442, 0181-2455410, 2455411, 2455412

G.T Road, Opposite Lyalpur Khalsa College, Jalandhar

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਵੇਦ ਰਾਜ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਨਵੀਨਰ

ਪ੍ਰੇਮ ਖਲਵਾੜਾ
ਸੈਕਟਰੀ ਪਸਵਲ, ਜਲੰਧਰ

ਕੁਲਦੀਪ ਵਾਲੀਆ
ਸਹਾਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਨਵੀਨਰ

ਕੁਲਬੀਰ ਕੁਮਾਰ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ

ਸੰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ

ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ

ਅਮਰਜੀਤ ਭਗਤ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ

ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਹਾਲੀ ਸੰਘਰਸ਼
ਕਮੇਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਮੈਡਮ ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਸੰਚਾਲਕ)
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਯੂਥ ਕਲੱਬ
ਕੋਟ ਖੁਰਦ, ਜਲੰਧਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੀਸਾ
ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਪੈਨਸ਼ਨ ਯੂਨੀਅਨ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਪਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ
ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ
ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰ
ਯੂਨੀਅਨ ਜਲੰਧਰ-2

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਐਡਵੋਕੇਟ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ
ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਫਾਰਮਰ ਐਂਡ ਲੇਬਰਸ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਗਣੇਸ਼ ਭਗਤ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੈੱਸ ਸਕੱਤਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਟੀਚਰ ਯੂਨੀਅਨ ਪੰਜਾਬ

ਪੰਜਾਬ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ
ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ 1406-22ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਸ਼ਪਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਵਿਰਦੀ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਖਲਵਾੜਾ, ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਅਕਲ ਚੰਦ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੈੱਸ ਸਕੱਤਰ ਵੇਦ ਰਾਜ, ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ ਸੂਬਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੁਗਰਨੀ
ਪ੍ਰਧਾਨ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਾਰੀ
ਆਰਗਨਾਈਜ਼ ਸਕੱਤਰ ਪੰਜਾਬ

ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ

ਸਿੱਤੋਬ ਸਿੰਘ
ਕੈਬੀਨਰ

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸੀਨੀਅਰ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਜਾਰੀ ਕਰਤਾ : ਪੰਜਾਬ ਪੈਨਸ਼ਨ ਯੂਨੀਅਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਗਲੀ
ਯਾਦਗਾਰੀ ਦਰਸਤ
ਵੱਲੋਂ : ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮੰਡ (ਸਰਪ੍ਰਸਤ)

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

The Bank of Baroda Employees Co-op. Urban Salary Earners Thrift & Credit Society Ltd.
(Regd. Under Punjab Co-operative Societies Act, 1961) REGISTRATION NO. 1776

43/16, Mota Singh Building, First Floor, Dilkusha Market, JALANDHAR

Ravinder Thakur | B.C. Joshi | Joginder Pal Arora
Hony. Secretary | Treasurer | President

Mobile: 9815413052 Email: amritlal1049@gmail.com

ਧੰਨਵਾਦ

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਭਰਵਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਗੇ।

ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ
ਬਿਊਰੋ ਚੀਫ਼, ਜਲੰਧਰ
ਮੋਬਾ. 98153-26720

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਕਮਲ ਕਰਿਆਨਾ ਸਟੋਰ
ਗਰੀਨ ਪਾਰਕ ਨੇੜੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਜਲੰਧਰ
ਮੋਬਾ. 98140-90292

ਕਮਲ ਸੋਨੀਆ
ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ

ਸ਼ਹੀਦ-ਇ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਅਦਾਰਾ 'ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ' ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ!

ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਹਰ
ਪ੍ਰਧਾਨ

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾਉਦ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ

ਬਲਦੇਵ ਨੂਰਪੁਰੀ
ਪ੍ਰੈੱਸ ਸਕੱਤਰ

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬਟਾਲਾ
ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ

ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਥਾਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਸਤਨਾਮ ਮਾਣਕ

ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ

ਅਰੁਣਦੀਪ

ਰਮੇਸ਼ ਗਾਥਾ

ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

FRIENDS FIN. SERVICES
(Add. Makhu Road, Lal Singh Dhandian Market, Shop No. 20, Zira)

ਇੱਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਹੀਕਲ ਬੀਮਾ, ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ, ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ, ਟਰੇਵਲ ਬੀਮਾ, ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਬੀਮਾ, ਸਟਾਕ ਦਾ ਬੀਮਾ।

(ਨੋਟ: ਇਥੇ ਬਜਾਰ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਰੇਟ ਤੇ ਬੀਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਪਰਵਾਨਾ ਉਮਰ
90236-00071

HDFC ERGO

ਕਾਰੋ

ਕਾਰੋ

ਕਾਰੋ



ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ
(ਆਖਰੀ ਸਫੇ 'ਤੇ)

Regd. No : L-4/Pb-JL-0023/2024-26, (R.N.I.)-00068/57

ਜਲੰਧਰ : ਐਤਵਾਰ, 28 ਸਤੰਬਰ 2025



www.nawanzamana.in

ਕੀਮਤ 5.00 ਰੁਪਏ

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਸੀਵਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਕਰਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

ਉਹ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚੁਣਿਆ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕ 1933 ਵਿੱਚ ਗੋਰੀਆਕੋਟੀ ਤੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। (ਉਸੇ ਸਾਲ ਪਟਨਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1937 ਵਿੱਚ ਬੀ.ਏ ਅਤੇ 1939 ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਫਸਟ ਅਤੇ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਡਾ. ਗਿਆਨਚੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ

ਜਿਵੇਂ ਸੀਵਾਨ, ਛਪਰਾ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਖੇਤਰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਸਿਵਲ ਨਾਫ਼ਰਮਾਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤਿਰੰਗਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖਾਦੀ ਪਹਿਨਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ, ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਦਰਸ਼ਨ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਆਦਿ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ 'ਕੈਪੀਟਲ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ।

ਪਟਨਾ ਵਿੱਚ, ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠੀਆਂ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਨੂੰ 'ਫਲੋਗ ਕਮੇਟੀ' ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਏ ਆਈ ਐੱਸ ਐੱਫ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ ਪਟਨਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਟਨਾ ਦੇ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪੀ.ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ।

ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

ਬਿਹਾਰ ਏ ਆਈ ਐੱਸ ਐੱਫ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਅਲੀ ਅਸ਼ਰਫ ਨੇ ਇੰਦਰਦੀਪ ਨੂੰ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 20 ਅਕਤੂਬਰ 1939 ਨੂੰ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ। ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਫ਼ਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ ਦੌਰਾਨ, ਪੀ.ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸੁਨੀਲ ਮੁਖਰਜੀ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ 2 ਫਰਵਰੀ 1940 ਨੂੰ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਛਪਰਾ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੈਕਚਰਾਰ ਰਹੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ।

ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ, ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ 1943 ਵਿੱਚ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪਰਚੇ 'ਲੋਕਯੁੱਧ' ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਬਈ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਹੁਲ ਸੰਕ੍ਰਿਤਯਾਨਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਥੇ ਜੀ.ਰਾਜਗੋਪਾਲਾਚਾਰੀ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਕਪੂਰ, ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ, ਵੀ.ਸ਼ਾਂਤਾਰਾਮ, ਜੋਸ਼ ਮਲੀਹਾਬਾਦੀ, ਖਵਾਜਾ ਅਹਿਮਦ ਅੱਬਾਸ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਲੇ ਅਤੇ ਦਾਦਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਉਹ 1945 ਵਿੱਚ ਬਿਹਾਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ।

15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਲੂਸਾਂ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਈ ਗਈ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਵੀ ਤਿਰੰਗਾ ਰੱਬ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

23 ਮਾਰਚ 1931 ਈ. ਨੂੰ ਜਦ 23 ਵਰ੍ਹੇ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਮਉਮਰ ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਦਾ ਅੱਜ 118ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ।

ਇਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬੇਸ਼ੱਫ਼, ਦਲੇਰਾਨਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਭਰਪੂਰ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰਾਨਾ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਾਰਨ ਜਨਤਾ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਹੀਰੋ ਬਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਪੈਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਅਕਸ ਬਣਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਕਿਉਂ ਲੱਗੇ ? ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਕਲਾਸਿਕ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਦੋਂ ਵੀ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੋਸ਼ਨ ਕੌਰਟ ਵਿਚ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਜੋ ਅੱਜ ਸਿਆਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ। 'ਟਿਥਿਊਨ' ਵਿਚ 'ਮਾਰਡਨ ਰਿਵੋਊ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਤ 'ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਭਗਤ ਸਿੰਘ : ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਾ ਸੋਚੇ' ਆਦਿ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਲਾਹੌਰ ਦੇ 'ਪੀਪਲ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਖ਼ਤ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਰਚ 1931 ਵਿਚ ਹੀ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਹਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੰਬੰਧੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖ਼ਤ ਜੂਨ 1929 ਦੇ 'ਪੀਪਲ' ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਰਚਿਤ ਲੇਖ 'ਮੈਂ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ' ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਪੀਪਲ' ਵਿਚ ਹੀ 27 ਸਤੰਬਰ 1931 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। 1934 ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਤਮਿਲ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕਿਤਾਬਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, ਉਹ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ 1947 ਤੱਕ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਜੇਲ੍ਹ ਨੋਟਬੁੱਕ' ਹੀ 1994 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਤਾਬ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਜੋ ਲੜੀਵਾਰ 1992 ਤੋਂ ਹੀ ਜੈਪੁਰ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਇੰਡੀਅਨ ਖੁੱਕ ਕਰਾਨੀਕਲ' ਵਿਚ ਛਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ 1971 ਤੋਂ ਹੁਸੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਰਾਇਕੇਵ ਤੇ ਸਿਤਰੰਖਿਨ ਆਦਿ ਨੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜੇਲ੍ਹ ਨੋਟਬੁੱਕ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ

ਨਵਾਂ ਸ਼ਮਾਨਾ ਐਤਵਾਰਤਾ

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ : ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਰ

‘ਬੀਟੀਆਰ ਪੀਰੀਅਡ’ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ 1948 ਵਿੱਚ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੈਕੀਰਨ ਅਤੇ ਮਾਅਰਕੋਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਬੀਟੀਆਰ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮਝ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ' ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਇਨਕਲਾਬ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ'। ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀ.ਸੀ ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇੰਦਰਦੀਪ 8 ਮਾਰਚ 1948 ਨੂੰ ਰੂਪੌਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 1951 ਵਿੱਚ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਟਨਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਜਨਸ਼ਕਤੀ' ਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਕੱਢਿਆ। ਟੋਲੀਪ੍ਰਿੰਟਰ ਰਾਹੀਂ

ਅਨਿਲ ਰਾਜੀਮਵਾਲੇ ਅਨੁਵਾਦ : ਐੱਮ ਐੱਸ ਭਾਟੀਆ

ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਤ੍ਰਾਵਣਕੋਰ ਆਦਿ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਅਰਧ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

‘ਜਨਸ਼ਕਤੀ’ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੰਨੀ ਮਾੜੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਛਪਰਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਜਾਣਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ। ‘ਜਨਸ਼ਕਤੀ’ ਇੱਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਤੋਂ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਪੁਲਸ ਤੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇਪੁਰ, ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ, ਛਪਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਲਵੇ ਹੜਤਾਲ ਅਤੇ ਅਸਫਲ ਇਨਕਲਾਬ 1949 ਵਿੱਚ, ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ, ਜਗਨਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਯੋਗਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਜਗਨਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੇ ਘਰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰੂਪੌਸ਼ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ-ਬੀ.ਟੀ ਰਣਦੀਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਖੰਡਰ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ‘ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ’ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਨਕਲਾਬ ਹੁਣ 9 ਮਾਰਚ 1949 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਲਵੇ ਹੜਤਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ!!

ਪਟਨਾ ਵਾਪਸ ਆਉਣ 'ਤੇ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਪਟਨਾ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਹਮਦਰਦ ਦੇ ਘਰ ਰੁਕੇ ਅਤੇ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ‘ਇਨਕਲਾਬ ਲਈ’ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਆਉਂਦੀ ਵੇਖੀ। ਠੀਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ! ਸਾਰੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਾਅਰਕੋਬਾਜ਼ ਹੜਤਾਲ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਬੀ ਟੀ ਆਰ ਨੇ ਫਿਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੇਂਡੂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ‘ਸੋਧਵਾਦੀਆਂ’ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ

ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ‘ਤੱਤਾਂ’ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਗਨਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਯੋਗਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਕੱਤਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਪੋਲਿਟ ਬਿਊਰੋ ਮੈਂਬਰ ਅਰੁਣ ਬੋਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਫਲੋਟ ਵਿੱਚ ‘ਨਜ਼ਰਬੰਦ’ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਪੂਰੇ 8 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਇੰਦਰਦੀਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੰਦਰਜੀਤ ਗੁਪਤਾ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਲਕੱਤਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਾਰਟੀ ਸਕੱਤਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਸ ਸਨ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ, ਫ਼ਰਸ਼ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ, ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਆਦਿ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ‘ਸੋਧਵਾਦੀ’ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਭੂਮੀਗਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੰਦਰਦੀਪ ਦਾ ਨਾਂਅ ‘ਭਾਰਤ’ ਸੀ।

ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਦਲਾਅ

ਅਚਾਨਕ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਮਿਲੇ, ਜੋ ਸੌ ਰਹੇ ਸਨ ਜਾਂ ‘ਸ਼ੀਰਸ਼ਾਸਾਨ’ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ! ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਾਰਨ : ਜੂਨ 1950 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ : ਸੀ. ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਪਟਨਾ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸੂਬਾਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

1952 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ

ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਬਦਲਾਅ ਹੇਠ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਆਪਕ ਸਵੈ-ਵਿਨਾਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਧ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰੀ। ਅਜੋਏ ਘੋਸ਼-ਡਾਂਗੇ-ਘਾਟੇ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਬਿਹਾਰ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਨੇ 23 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜੀ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਨੇ 30 ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੈਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਠਿਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਜੇ.ਪੀ 5 ਵੀ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ 330 ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 30 ਸੀਟਾਂ ਹੀ ਜਿੱਤ ਸਕੀ।

ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ



ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ, ਯੋਗਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ 1940 ਅਤੇ 50 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਪੈਦਲ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਘੁਮਦੇ ਹੋਏ ਵਿਆਪਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਲਪੁਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ‘ਮੋਗਣ-ਮਨੋਸਰੀ’ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ('ਮੋਗਣ-ਸਾੜੀ') ਦੇ ਹਰੇਕ ਇੱਕ ਮਣ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ‘ਸੋਰ’ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵੀ ('ਮੋਗਣ') ਉਦੂਜ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਮੋਗਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ‘ਮੋਗਣ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਟਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 1954 ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 40,000 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੇ 1956 ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਉਪ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਗੁਸਰਾਏ ਤੋਂ ਪਾਰਟੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਵਿਧਾਇਕ ਵਜੋਂ ਚੋਣ

ਲਿਖਦੇ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਨੇ,
ਢਾਈ ਮਹੀਨੇ ਮੈਨੂੰ,
ਏਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ,
ਪੁਸਤਕ ਛਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
- ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਣਾ

ਜਿੱਤੀ।

ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਨੇ 1957 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 6 ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ 1962 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਕੇ 12 ਹੋ ਗਈ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ 1962 ਤੋਂ 1967 ਤੱਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਸਕੱਤਰ ਰਹੇ।

ਮਾਦਿਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੰਡ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1964 ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦੋਢਾੜ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ 14000 ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 1200 ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ ਵਿੱਚ ਗਏ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ, 1967

1967 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ 16 ਵਿੱਚੋਂ 9 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਗਈ। ਗੈਰ-ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਹਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ, ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ-ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ, ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜ ਨਰਾਇਣ ਝਾਅ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖਮਰੀ ਨਾਲ ਮਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ 5000 ਟਨ ਚੱਲ ਅਤੇ ਮੌਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੋਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਮਿਲੇ। ਟਾਟਾ ਦੀ 38 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਪਟਨਾ ਸਕੱਤਰੇਤ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਇੰਦਰਦੀਪ ਨੇ ਬੁਕਟ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ‘ਚਕਬੰਦੀ’ (ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੱਦ) ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਘਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਗੀਰ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਹਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂਦੇ, 1969 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਡਿੱਗ ਗਈ।

ਪਾਰਟੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਆਮਦ

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ 1974 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹ 1974 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ 1986 ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਉਹ ਏ.ਆਈ.ਕੇ.ਐੱਸ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਣੇ। ਉਹ 1987 ਵਿੱਚ ਭੂਪੇਸ਼ ਗੁਪਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪਰਚੇ ‘ਨਿਊ ਏਜ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮੀ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਮਾਹਰ ਸਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘ਅਪਲਾਈਡ ਮਾਰਕਸਵਾਦ’ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ’, ‘ਕਿਸਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ’, ‘ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ’, ‘ਪ੍ਰੰਜੀਵਾਦੀ ਮਾਰਕਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ’, ‘ਜੇ.ਪੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਅਸਲ ਚਿਹਰਾ’ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇੰਦਰਦੀਪ ਸਿਨਹਾ ਦੀ ਮੌਤ 9 ਜੂਨ 2003 ਨੂੰ ਹੋਈ।
+91 99884-91002

ਭਗਤ ਸਿੰਘ : ਇਕ ਪਰਪੱਕ ਸਿਆਸੀ ਚਿੰਤਕ

23 ਮਾਰਚ 1931 ਈ. ਨੂੰ ਜਦ 23 ਵਰ੍ਹੇ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਮਉਮਰ ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਦਾ ਅੱਜ 118ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ।

ਇਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬੇਸ਼ੱਫ਼, ਦਲੇਰਾਨਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਭਰਪੂਰ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰਾਨਾ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਾਰਨ ਜਨਤਾ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਹੀਰੋ ਬਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਪੈਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਅਕਸ ਬਣਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਕਿਉਂ ਲੱਗੇ ? ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਕਲਾਸਿਕ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਦੋਂ ਵੀ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੋਸ਼ਨ ਕੌਰਟ ਵਿਚ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਜੋ ਅੱਜ ਸਿਆਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ। 'ਟਿਥਿਊਨ' ਵਿਚ 'ਮਾਰਡਨ ਰਿਵੋਊ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਤ 'ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਭਗਤ ਸਿੰਘ : ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਾ ਸੋਚੇ' ਆਦਿ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਲਾਹੌਰ ਦੇ 'ਪੀਪਲ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਖ਼ਤ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਰਚ 1931 ਵਿਚ ਹੀ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਹਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੰਬੰਧੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖ਼ਤ ਜੂਨ 1929 ਦੇ 'ਪੀਪਲ' ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਰਚਿਤ ਲੇਖ 'ਮੈਂ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ' ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਪੀਪਲ' ਵਿਚ ਹੀ 27 ਸਤੰਬਰ 1931 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। 1934 ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਤਮਿਲ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕਿਤਾਬਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, ਉਹ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ 1947 ਤੱਕ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਜੇਲ੍ਹ ਨੋਟਬੁੱਕ' ਹੀ 1994 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਤਾਬ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਜੋ ਲੜੀਵਾਰ 1992 ਤੋਂ ਹੀ ਜੈਪੁਰ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਇੰਡੀਅਨ ਖੁੱਕ ਕਰਾਨੀਕਲ' ਵਿਚ ਛਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ 1971 ਤੋਂ ਹੁਸੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਰਾਇਕੇਵ ਤੇ ਸਿਤਰੰਖਿਨ ਆਦਿ ਨੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜੇਲ੍ਹ ਨੋਟਬੁੱਕ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ



ਮਾਸਕੋ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਅਜੇ ਘੋਸ਼, ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ, ਸ਼ੇਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼, ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਮਾਹੌਰੇ ਆਦਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਖਿਆ, ਪਰ ਜਦ ਤੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇ ਮੰਨ

ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਵਿਚਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਣਾ

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਘਿਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜੂਝਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਤਨਾ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਸਮੇਤ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾਅ ਉੱਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛਲਾ ਵੱਡਾ ਹੜ੍ਹ ਕਰੀਬ ਸੱਤੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਉਹ ਹੜ੍ਹ ਬਹੁਤ ਡਿਯਾਨਕ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਦੀ ਡਿਯਾਨਕਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਡਿਯਾਨਕ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕਚਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਖਾਣ ਸਮੱਗਰੀ ਪੁਚਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਕੱਪੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਲਈ ਚਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੱਕ ਤੋਂ ਇਨਸਾਨੀ ਫਰਜ਼ ਹੇਠ ਟਰਾਲੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਆਉਂਦੀ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੇ ਟਰੇਕਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਭੀਜ਼ਲ ਦੇ ਡਰਮ ਲੱਦ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮੁਕਤ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਰ ਪਈ ਤਾਂ ਘੱਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸ ਵਾਰੀ ਕਾਫੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਦੇ ਫਲੰਡ ਗੇਟ ਵੀ ਇਸ ਸਾਲ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਪਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੇ ਓਨੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਪਏ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਚੰਬਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੁੱਲ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰ ਮੁੱਢਲੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ, ਆਖਰੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਝੰਝੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਹੇ ਕੇਂਦੇ ਸੱਚ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਗਿਆਸ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਡਿਯਾਨਕਤਾ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿੰਗਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵੀ ਦਰਿਆ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਬਣੇ ਘਰ ਵੀ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਥਾਈਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਵਹਿਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਦਲਿਆ, ਓਥੇ ਨਵੇਂ ਵਹਿਣ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਵਹਿਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਵੀ ਮੁਸ਼ੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਟਾਵੇਂ ਹਾਲ ਵਗਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖੇ ਹੋਣਗੇ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿੱਧੇ ਸਿਆੜ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ, ਆਪਣੇ

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਚੁੱਕਦਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮੂਪੀ ਕਰ-ਕਰ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕੁਝ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿਣ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਪਾਣੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਰੋਤ ਨਾਲ ਏਨਾ ਉੱਚਾ ਬੰਨ੍ਹ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ-ਨੀਵੇਂ ਰੋਤ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਬਣਦੇ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਛੱਤੀ ਕੀਤੇ ਖੇਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਗੇ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਤੇ ਢਾਹ ਲਾਈ, ਉਹ ਤੀਹ-ਚਾਲੀ ਫੁੱਟ ਕਰੀਬ ਹੇਠਾਂ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਮਿੱਟੀ ਰੋੜ੍ਹ ਲਿਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਬਣੇ ਮਕਾਨ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਸ ਫੁੱਟ ਰੁੜ੍ਹਗੇਜ਼ ਜਾਂ ਵੀਹ ਫੁੱਟ ਹੋਰ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀਡੀਉ ਕਲਿੱਪਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕੰਥ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਖੜੇ ਘਰ ਹੇਠ ਲੱਗੀ ਢਾਹ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਝੁਕਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਿੱਕਦਮ ਡਿੱਗ ਕੇ ਵਿੰਗਦਿਆਂ-ਵਿੰਗਦਿਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁੱਦਾ ਬਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕਸੂਰਵਾਰ ਕੌਣ ਸੀ। ਸਮਝਦਾਰੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਐਤਰੀਓਂ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਮੀਹ ਪੈਣ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਕਦੇ ਵੀ ਅਗੇਤੀ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਹੱਦੋਂ ਬਾਹਰੀ ਗਲਤ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਚੌਥੀ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਚਿੱਕੀ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਮੀਹ ਦੀ ਤਥੱਵਿਥਾਣੀ ਆਈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੀਹ ਇੱਕ ਸੌ ਤਰੇਹ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਝੀ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅਠਾਰਾਂ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਦੌੱਸਿਆ ਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੌ ਸੱਤਾਲੀ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਵਰ੍ਹ ਗਿਆ। ਹੱਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਤਾਰਾਂ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨੌਂ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਦੌੱਸਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਇੱਕੀ ਗੁਣਾਂ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਸੌ ਪਚਾਸੀ ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਛਾਪਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹੇ ਜਾਣ ਕਿ ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਗਲਤ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਨਾ ਕਦੇ ਗਲਤੀ ਮੰਨੀ, ਨਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਚੁੱਪ ਰੱਖ ਲਈ। ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਮੰਨਣ ਤੱਕ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰਾ ਗੁਨਾਹ ਭਾਖੜਾ-ਬਿਆਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦੀ ਝੀਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਗਾਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ

ਨੇ ਝੀਲ ਦਾ ਵੀਹ ਫੁੱਟ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਬੱਲਾ ਢੱਕਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਈ ਸੀ। ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧੇ ਅੰਕੜੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਇਹੋ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਰਹਿਆਣੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਦਿੱਤਾ, ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਰੋਕਾਂ ਨਾ ਪਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਡੈਮਾਂ ਵਿੱਚ ਏਨਾ ਪਾਣੀ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ

ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ ਕਿ ਛੱਡਣ ਦੀ ਨੋਬਤ ਆਈ ਹੁੰਦੀ। ਭਾਖੜਾ-ਬਿਆਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਪਾਣੀ ਰਹਿਆਣੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਛੱਡਣ ਦੀ ਹਾਮੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਤਾਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੱਦਲ ਪਾਣਦੇ ਰਹੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਜਾਂਦਾ ਰੋਕਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਪੌਂਗ ਡੈਮ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਦੇ ਫਲੰਡ ਗੇਟ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਅਣਕਿਆਸੀ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਪਾਣੀ ਜੰਮ੍ਹ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵੱਲੋਂ ਉੱਥੇ ਦਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਏਹਰ ਆਇਆ ਤੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਅਜਨਾਲੇ ਤੱਕ ਮਾਰ ਕਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦਿੱਸਦੀ ਸੀ।

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਬੇਰਹਿਮ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਕਰੋੜ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਛੱਬੀ ਸਤੀਬੜ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਜਲਾਸ ਹੋਣ ਤੱਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਆਏ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਸਿਰਫ਼ ਫੋਟੋ ਖਿਚਾ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਸ਼ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਜੇ ਪੀੜਤਾਂ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਤਾਂ ਆਖਰ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁਣਾਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਕੁਝ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਇਦਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ

ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਆਮ ਰਾਏ ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਨਾਲ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਇਦਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਮਿਹਣੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੁਕਿਆ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮਾਧੋਪੁਰ ਹੋਂਡਵਰਕਸ ਦੇ ਜਿਸ ਪੁਲ ਤੋਂ ਟੱਪਦੇ ਸਾਰ ਜੰਮ੍ਹ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਹੱਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਪੁਲ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਕਈ-ਕਈ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਫਲੰਡ ਗੇਟ ਜਦੋਂ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਪਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਲੱਗਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਗਾਰ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਗੇਟ ਆਚਾਨਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਤੁੜ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਇੱਥੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਤੁੜ ਗਿਆ। ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਲਾਬ ਬਤੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਬਕ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਚਾਂਦਮਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਗੇਟ ਇਸ ਨੇ ਅਗੇਤੋਂ ਚੈੱਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਧਿਰ ਨੇ ਇਹ ਜਵਾਬੀ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਗੇਟ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਹੰਮਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ। ਪਹਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਇੇ ਜਾਂ ਅੱਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੀ ਘੜੀ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਇਸ ਕੰਮ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਇਦਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਾਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਥਾਂ ਵਗਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਵੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਕਪੂਥਲਾ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਗਦਾ ਜਦੋਂ ਗਰਿੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਟਵੇਂ ਵਹਿਣ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਢਾਈ-ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਫਰਕ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਝੇ ਵੱਲ ਮੁੰਡਾ ਪਿੰਡ ਤੇ ਦੋਆਬਾ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਚਲਿਉਂ ਲੰਘਦੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦਾ ਏਨਾ ਫਾਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੰਨਾਵਾਬਾ, ਬਾਉਪੁਰ ਕਦੀਮ, ਬਾਉਪੁਰ ਜਦੀਦ, ਮੰਡ ਬੰਦੂ ਜਦੀਦ, ਮੰਡ ਹਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਮੰਡ ਹੁਸੈਨਪੁਰ ਬੁੱਲੇ ਆਦਿ ਪਿੰਡ ਵੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਸ਼ੁਕਦਾ ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਪੁਲ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਣ ਵੇਲੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇਤਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰੀ ਘਿਰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਮਾਰ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਦਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਢਸੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਗੋਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਆਂ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਹਥੀਲੀਕਾਪਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਹੀ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੜ੍ਹ ਮਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਦਰਿਆ ਵਿਚਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਐਂਪੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸ਼ਤੀ ਮੋਟਰ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਹੇਠ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਫਸਲ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਦੀ ਥਾਂ ਹੱਦੇ ਕਿਸ਼ਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਸਲ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪੱਥੇ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਮੋਟਰ ਜਾਂ ਇੰਜਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸ਼ਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਰੁਸ਼ੀਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲਾਈ ਗਈ ਵਾੜ ਅਤੇ ਕੰਡੇਰਾ ਜਾਂਦਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ਼ਤੀ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟਣ ਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

‘ਬੂਹੇ ਖੜੋਤੀ ਜੰਵ ਤੇ ਵਿੰਨੂੰ ਰੁੜੀ ਦੇ ਕੰਨ’ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਹਾਵਰਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਇਦਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆਣ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਹਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਨਾ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਦੀ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਇਰ ਬ੍ਰਿਗਡ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਤੋਂ ਅੱਗੜ-ਪਿੱਛੜ ਦੌੜਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦੌੜਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਗੇਤਾ ਏਜੰਡਾ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਸਿਰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਸਰਾ ਸੰਕਟ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦੌੜਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਗੇਤਾ ਏਜੰਡਾ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਸਿਰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਸਰਾ ਸੰਕਟ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦੌੜਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਹੋ ਖੇਡ ਦੁਹਰਾਏੀ ਜਾਂਦੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਸਾਡਾ ਆਗੂ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਨਾ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ, ਨਾ ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਾਝੜ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜਨ ਵਾਲੇ ਆਦਤ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ੀਬਤਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਦੌਰਾਨ ਤਿਆਰ ਦੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਫ਼ਸਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਇਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਤਾਂ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਸਫ਼ੀ ਜੀਵਣਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਨਾਇਕ

ਆਵਤ ਕੁਦਰਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦ ਸਾਹਜ਼, ਉਹ ਦੁੱਖਦਾਇਗੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਆਵਤ ਮੌਕੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੁਦ ਸਹੇਤੀ ਆਵਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸੋਤਾਲੀ ਦੇ ਟੁੱਕ-ਟੁੱਕ, ਪਰਵੇਸ਼ਾ ਦੇ ਹੜ੍ਹ, ਚੁਗਾਸੀ ਦਾ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ, ਚੁਗਾਸੀ ਦੀ ਕਤਲੇਆਮ, ਅਠਾਸੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ, ਤਿਰਾਨਵੇਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ, ਕੋਰੋਨਾ ਕਾਲ, ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਅਨੋਕਾਂ ਸੁਨਾਮੀਆਂ, ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਮਾਰੂ ਜੰਗਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਚੁਚਾਲਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਕੋਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਈ ਆਵਤ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਆਵਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਸੀਹਾ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਆਇਆ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਵੱਢ-ਟੁੱਕ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਗੀ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਾਤੀ ਜਲੂਸਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੇ ਭੰਡੇ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਫੜੀ ਜਾਂਦੀ ਵੀ ਬਣਿਆ। ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਆਸੀ ਰੋਟੀਆਂ ਸੋਕ-ਸੋਕ ਕੇ ਆਗਾਮੀ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੇਟਾਂ ਹੀ ਪੱਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹਰੇਕ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਵਕਤ ਦਾ ਪਹੀਆ ਆਪਣੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੱਤੀਆਂ-ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਜਨਜੰਜੀਆਂ ਅਮ ਵਾਂਗ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਤਰਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਸਬਕ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਬੇਤਰਫ਼ਾ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕੋਨੋ-ਕੋਨੇ ਦੀ ਖਬਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਮੇਤ ਘਰ-ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਬੀਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਲੱਗ ਕਰੀਏ। ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਸਹੇਜ਼ੀ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਰਾਜੀ ਵਰਗੀ ਆਵਤ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਜ਼ਰੀਏ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਵੀ ਮੂੰਹਾਂ ’ਤੇ ਮਾਸਕ ਪਾਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ‘ਆਹ ਕਰੋ, ਅੱਹ ਕਰੋ, ਤਾਲੀਆਂ-ਥਾਲੀਆਂ ਵਜਾਓ, ਮੋਮੋਬੱਤੀਆਂ ਜਗਾਓ, ਐਨੇ ਫੁੱਟ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੋ’ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦੇ ਸੋਚਦੇ ਦੋਹੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਸਲ ਮਸੀਹਾ ਮਨੁੱਖ, ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਹਰੇਕ ਲੋੜਵੰਦ ਕੋਲ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ

ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਪਰ ਕੋਰੋਨਾ ਕਾਲ ਨੇ ਖੂਨ ਦੇ ਗਿਸ਼ਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾ-ਡਾਵਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੇਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਸਕ ਪਾਈ ਬੇਠੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਕਾਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ‘ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਬਾਜ਼ੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਰ ਗਿਆ।’

ਵਰਤਾਰਾ

ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ

ਉਹ ਵੀ ਮਾਸਕ ਪਾ ਕੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀਆਂ ਬੈਲੀਆਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਲੋਗੇ ਤੇ ਫੋਟੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਮੈਦਾਨ-ਏ ਕੋਰੋਨਾ ਵਿੱਚ ਕੱਦ ਪਏ ਸਨ। ਭੁਲੱਕੜ ਲੋਕ ਹੋਰ ਆਵਤਾਂ ਵਾਂਗ ਉਸ ਆਵਤ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਬੀਤੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਮਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲਿਲੱਲਗੂ ਬਣ ਕੇ ਅੰਦਰੀਂ ਵੜ ਕੇ ਸਲਾਹਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਸੀਹੇ ਚੁਣ ਲਿਆ।

ਵਰਤਮਾਨ ਹੜ੍ਹ ਵਰਗੀ ਆਵਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਘੇਰਿਆ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਮਸੀਹਾ ਬਣ ਕੇ ਬਹੁੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਇਸ ਆਵਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦਰਿਆ ਆਪਣੇ ਸਜਣੇ ਵਿੱਚ ਕਰ੍ਹਾਵਟ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਆਵਤ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਕੰਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲੱਚੇ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਰੀਝਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਕੰਕਰੀਟ ਦੀਆਂ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀਆਂ ਰੋਤ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਗਈਆਂ। ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਨੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਸੀਹਾ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੇਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਹਰੇਕ ਸਾਜ਼ੇ-ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਵਤ ਨਾਲ ਦਸਤਪੰਜਾ ਲੈਣ ਦੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਰੋਰੋਨਾ ਕਾਲ ਵਾਂਗ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਨੇ ਹੀ ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਮਸੀਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ ਕਿ ‘ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜੋ ਜੇ।’

ਕਈਆਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਮੌਕਾ ਸਾਭ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਸੀਹੇ ਸਾਬਤ

ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਹੁਤੇ ਫਾੜੀ ਰਹਿ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਕੁਝ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਹੀ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਤਾਂ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵੀ ਥਾਂ ਏ ਆਈ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਖੱਛਨਕਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਖਾਉਣ ’ਤੇ ਹੀ ਲੱਗੇ ਰਹੇ। ਹੜ੍ਹ ਰੋਕੂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਦੱਸ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ ਮਾਰੇ ਹਰ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਕਿਕਤੀਆਂ ਜ਼ਰੀਏ ਭੁੱਬੇ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਹਰੇਕ ਨੇ ਵੇਖੇ।

ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸੀਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਫਾੜੀ ਰਹਿ ਗਏ ਮੁਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਏਹ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲੇ, ਫਿਰ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇ।

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੂਬੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਸੀਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਤੇ ਕੇ ਭੁੱਬੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗਾਮੀ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ, ‘ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਬਾਨਵੇਂ ਸੀਟਾਂ ਜਿਤਾਓ ਕਿ ਮੈਂਨੂੰ ਹੇਲੀਕਾਪਟਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।’ ਹੇਲੀਕਾਪਟਰ ਨੇ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਨਸ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਕਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਵਿਖਾ ਕੇ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਇੱਕ ਤਾਜ਼ੀ ਵੀਡੀਓ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਪਹੁੰਚੇ ਨੇਤਾ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਦੁਖੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਵਿਖਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨੇਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਪਹਿਨ ਪਚਰ ਕੇ ਵਾਹੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਚੇ ਕਲਿੱਪਾਂ ਅਤੇ ਹੇਅਰ ਬੈਂਡ ਲਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੇਲੋਂ ਏਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਲਾਨਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਬਣੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰਕੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਨਾ ਘਬਾਟੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਨੇਤਾ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਆਹਿਕ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂ ਬੋਲਦਾ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਫ਼ਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਇੱਛ ਲਾਇ ਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਕਨਿਕ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ

- ਬਾਕੀ ਆਖਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ’ਤੇ

ਸੱਚ ਪੁੱਛੋਂ ਤਾਂ ਲਹਿਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ’ਤਜ਼ਮੀਲ ਕਲੀਮ ਨੂੰ ਮਰਹੂਮ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਕੱਬੀ ਹੈ। ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਭਲਾਂ ਸ਼ਾਇਰ ਵੀ ਕਦੀ ਮਰਹੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ? ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਿਜ਼ਸਦਾ ਹਾਂ, ਤਜ਼ਮੀਲ ਕਲੀਮ ਸਾਅਬ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਪੈਂਟੇ ’ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਦੀ ਕਹੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਰੂਹ ਤੀਕ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੱਲੇ-ਪੱਲੇ ਪੈਰੀਂ ਤੁਰਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਛਣਕਾਟਾ ਪਾਉਂਦੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਅਰਥ ਸਿਰਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੀਜੀਆਈ ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਓਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚਿਹਰੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਟਰੋਚਰਾਂ ’ਤੇ ਪਏ ਬੇਸ਼ੁੱਪ, ਤੜਫਦੇ, ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਮਾਹੌਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਟਰੋਚਰ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਸ਼ਤੋਰਾ/ਸਨੇਹੀ ਬੇਨੁਰ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਇਹ ਸਟਰੋਚਰ ਇੱਛ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹਦੇ-ਛਿਪਦੇ ਹਰ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਸਾਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ’ਤੇ ਵਾ

ਹਰਿਕਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

(ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ)

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੁੱਲਾ

ਪੰਨਾ : 96, ਕੀਮਤ : 200 ਰੁਪਏ

ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਅੱਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਉਚਾਰਾਂ ਤੇ ਨਵੀਂ ਕਾਵਿ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਵਿਤਾ ਸਵੈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੇ ਕੁਝ ਸਰੋਕਾਰ ਕਿਤੇ ਸਮਾਜਕਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਬਣਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਿਰੋਲ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਰਕ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਸਰਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਅੱਸ਼ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਪੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਕਵੀ ਚਾਹੇ ਕਵਿਤਾ, ਗ਼ਜ਼ਲ, ਗੀਤ, ਕਵੀਬੱਧ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਤੇ ਸੁਹਜਾਤਮਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੀ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟਦੀ ਹੈ।ਅਜਿਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੁੱਲਾ ਕਿਸੇ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਮੁਖਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿਚਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਸਪੇਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਰਾਗਾਤਮਿਕਤਾ ਇਸ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਨਿਖਾਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਅੰਦਰਲੇ ਸੁਅਮਭਾਵੀ ਸੇਕਤ ਪਾਠਕਾਂ ’ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅੰਦਰਲੀ ਰਿਚਮ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਢਲਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਅਮੀਰੀ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚਲੇ ਸੁਹਜ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਰੰਗ ਆਪਣੀਆਂ ਪੇੜਾਂ ਉਲੀਕਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਯਥਾਰਥ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਕੜਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਦਵੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ‘ਹਰਿਕਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ’ ਮਾਨਵ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀ ਸਾਂਝ ਤੇ ਟੌਕਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸਦੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਕੋਲ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਵੀ ਹੈ, ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸੂਝ, ਸਮਝਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁੰਝੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਖਿੰਡਾਉ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਵਿਚਲਾ ਭਾਵ ਜੰਜਮਤਾ ਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਦਾ ਛੋਪਲੇ ਜਹੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਭਾਸਦੇ ਹਨ।ਸਾਹ ਅਤੇ ਹਰਿਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਿਲਜੁਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵੀ ਰਮਜ਼ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ।ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਦਫ਼ਨ

ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਮਾਨਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ੁੱਧ ਦਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹਰਿਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿੰਦੇ ਕਿਸੇ ਪੀੜ ਦਾ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਹ ਜਿਉਂਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹਰਿਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਪਿਛਲੀ ਜੜ੍ਹ ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਵੀ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰਿਕੇ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਬੇਚੈਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਣਇੱਛਿਤ ਯਥਾਰਥ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾਂ ਹੱਥਾਉਂਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸੁਖਦ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਓੜਪੋੜ ਤਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਖਾਤਰ ਹੀ ਹੈ।ਕਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਖਣਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਸਬੂਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਬਿਖਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਰਿਕੇ ਭਰਦਾ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲਾ ਪਾਤਰ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਾਚਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਸੁਖਮ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਦੀ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਧੜਕਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੀ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਇੱਕਮਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਇਹੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੁੱਚੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਰਾ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸਤਹਿ ਉੱਤੇ ਪਏ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਤੇ ਵੀ ਲਾਉਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਛੋਂਹਾਂ, ਸੱਜਰੇ ਅਛੰਗ ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਰੰਗਤ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨ ਤੋਂ ਮਹੀਨ ਤੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਚਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲਾ ਇੱਕ ਪਾਸਾਰ ਗਿ਼ਜ਼ਤੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਮੀਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪ ਸਿਰਜੇ ਗਿ਼ਜ਼ਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੀ ਗਿ਼ਜ਼ਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੁਹੱਬਤ, ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਪਤਨੀ, ਮਹਿਬੂਬ, ਦੋਸਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਈ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।‘ਤੋਰਾ ਹੋਣਾ’ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਮਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰੋਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ



ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵੱਖ-ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਤਰਮਾਣ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਲਈ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਤ ਕਰਦਾ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਲੁਕਣਮੀਚੀ ਖੇਡਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਅਵਚੇਤਨਾ ਵਿੱਚ ਤੋਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਕਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੁੱਧ-ਦੁਪੀਤੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।ਕਵੀ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿੱਚ ਵਹਿ ਬਾਪ, ‘ਮੈਂ ਉਦਾਸ’ ਤੋਂ, ‘ਕਲਮ’, ‘ਵਕਤ ਦਾ ਪਹੀਆ’ ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ-ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਗਹਿਰੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿੱਤਰਕੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗਿ਼ਜ਼ਤੀਆਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਥਾਣੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਅੰਦਰ ਉਲੀਕਦੀ ਇਹ ਪਿੱਤਰੀ ਸੋਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਜਜ਼ਬਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀ ਦੇ ਬੁਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਝੁੱਲਕਾਰੀ ਖੇਰੋ-ਖੇਰੋ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਵੀ ਚਿੰਤਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।‘ਕੁੜੀਆਂ-ਚਿੜੀਆਂ’, ‘ਫੁਲਕਾਰੀ’ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਏਸੇ ਸੂਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਗਿ਼ਜ਼ਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਰਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲਾ ਮੁਹੱਬਤੀ ਪਾਸਾਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।ਕਵੀ ਲਈ ਪਿਆਰ ਮਾਨਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਨਜ਼ਰਤ ਭਰੇ ਮਾਰਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮੋਹ-ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰੀਕ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠੀਆਂ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਨੂੰ

ਨਿਰ ਸੁਆਰਥੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਵਿੱਥ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਦੇ ਘੜੇ-ਘੜਾਏ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਮਨਵੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਲਈ ਮੁਹੱਬਤ ਉਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਕੂਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਤੇ ਇਕੱਲਤਾ ਨੂੰ ਖੇਰੋ-ਖੇਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ।‘ਸਦੀਵੀ ਗਿ਼ਜ਼ਤਾ’, ‘ਤੋਰਾ ਸਾਥ’, ‘ਨੁਰਾਨੀ ਅਹਿਸਾਸ’, ‘ਜੋਗ’, ‘ਸਫ਼ਰ ਤੋਰੇ ਵੱਲ’, ‘ਮਹਿਬੂਬ’, ‘ਰੰਜਨ ਰਾਹ’, ‘ਗੁਣ-ਦੋਸ਼’, ‘ਟੁੱਟੀ-ਗੰਢੀ’, ‘ਰਹਿਮਨ ਧਾਗਾ ਪੁੇ ਕਾ...’ ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਵੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਆਪ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਨਜ਼ਰਤ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਜੰਗ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਮੰਡਰਾਅ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਵੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ

ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਜਿਉਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਮੋਹ-ਮੁਹੱਬਤ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਕਈ ਮੋਟਾਫ਼ਰ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਹਨ।ਕਵੀ ਪਿਆਰ ਨਾਅ ਦੀ ਚਿੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਖ਼ਾਂਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕਾਮਨਾ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਹਕੀਕਤ, ਸਦਾਚਾਰਕ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੇ ਖ਼ਲਾਅ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵੰਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤਰੀਕ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।ਇਸੇ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਬੂਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿਤਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਸਕਦੀ ਵਿਜ਼ਾ ਅੰਦਰਲੀ ਕਨਸੇਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਲੇ ਵਕਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰਲੀ ਬੇਚੈਨੀ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਨਸਿਕ ਦਬਾਅ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਝੰਜੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।ਕਵੀ ਇਸ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਰਗ ਹੋਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਪੀੜ ਨੂੰ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ਗੀ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪਾਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵੀ ਲੁੱਟ ਤੇ ਬਰਖਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।ਇਸ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਤੇ ਪੁੰਜੀ ਦੀ ਹਵਸ ਵਿੱਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਹੋਏ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਅੰਤਰ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ’ਤੇ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਹੋ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।ਵਿਸ਼ਵ ਅੰਦਰ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੌਧ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ

ਬਣਦੀ ਹੈ।ਕਵੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਜੰਗਾਂ-ਯੁੱਧਾਂ ਬਾਰੇ ਤਿੱਖੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਮਨ ਤੇ ਦਾਬੇ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ‘ਆਗਾਜ਼’, ‘ਰਾਫ਼ਾਤ ਰਫ਼ਵਾਨ ਦੇ ਨਾਅ’, ‘ਕੁਝ ਤਾਂ ਬੋਲ’, ‘ਚਾਨਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ’ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ‘ਲੋਕਤੰਤਰ’ ਕਵਿਤਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਤੀਤ ਦੇ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਫ਼ਾਵਿਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੁਰਦੀ ਕਿਸੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ, ਜੋ ਜਿਸ ਵਿਚਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਇਸ ਨੂੰ ਰੁਪਾਮਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ‘ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ’, ‘ਸਾਇਕਲ’, ‘ਗਾਮਾ ਟਿੱਡੀਮੂਫ਼ਾ’ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚਲਾ ਕਾਵਿ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਸੁਖਦ ਪਲਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਅੰਦਰਲਾ ਕਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਕਰਦਾ ਕਿਤੇ ਨਸੀਹਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਖਿਆਲਾਂ ’ਤੇ ਸੁਆਲ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਕਰਮ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਚ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਅਵਚੇਤਨਾ ਵਿੱਚ ਪਏ ਸਮੂਹਿਕ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਹਨਰੇ ਵਿੱਚ ਚਿਰਾਗ ਬਾਲਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਲੈਂਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਸਾਵੇਂਪਣ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਕਿਰਤ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਅਮਾਨਵੀ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਬਣ ਲਈ ਕਲਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ‘ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ’, ‘ਦਾਭੋਲਕਰ ਦੇ ਨਾਅ’, ‘ਮੈਂ ਉਹੇ ਪਰੇ ਨਹੀਂ’, ‘ਸੁਪਨੇ ਸੁਆਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ’ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸੰਵਾਦਕ ਸੂਝ ਸਹਿ ਸਮੁੱਖ ਅੰਦਰ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਵੰਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।ਇਹ ਪਾਸਾਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਨਮੁਖੀ ਧੁਨੀ ਉਭਾਰਦਾ ਪੱਤਝੜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਆਸ ਬੀਜਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਮਨੁੱਖਤਾ, ਨਿਆਂ ਤੇ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਹੈ। ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਿਆਂ ਤੇ ਸਚਾਈ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਕਵੀ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੁੜਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‘ਸੁਲਗਦੇ ਰਾਹ ਤਪਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।’ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਣਇੱਛਿਤ ਯਥਾਰਥ ਕਾਰਨ ਕਵੀ ਦੇ ਆਪੇ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਵੀ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਕਾਵਿ ਵਸਤੂ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਵਿੱਚ ਟਾਂਵੀ-ਟਾਂਵੀ ਵਿਰਲ ਝਲਕਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਕਾਇਮ ਰਹੀ।ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਰਹਿਤਲ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਲੋਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਹਿਸੂਸਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉੱਥਲ-ਪੁਥਲ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਮਾਨਵੀ ਨਕਸ਼ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ

ਸੰਪਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਤੁਰ/ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਭੁੱਲਰ/ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਸਭੇ-248, ਮੁੱਲ-325 ਰੁਪਏ

ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ, ਅੱਜ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ’ਚ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਉਂਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੂਰਕਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੀੜੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤਾਂ ਘੱਟ-ਘੱਟ ਇਹ ਹੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਬਾਹਰੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਰੋਨਾ-ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵਹੀਰਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਘਣੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੁਆਬਾ ਖੇਤਰ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਜੱਦ ਹੋਣ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਮਾਝਾ ਤੇ ਮਾਲਵਾ ਖਿੱਤਾ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਵਾਰ ਹੋਣ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ-ਸ਼ਹਿਰ ਨੌਜਵਾਨੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ/ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ-ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵੇਚ-ਵੇਂਟ ਕੇ, ਬੈਂਕਾਂ, ਨਿੱਜੀ ਫਾਈਨਾਂਸਰਾਂ, ਆਜ਼ੂਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੌਟੇ ਸੂਦ ’ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਮਲਕੂਕਤੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਤੇ ਓਪਰੇ ਰਾਹਾਂ ’ਤੇ ਤੌਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਤੌਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਸੁਪਨਾ ਇੱਕ ਹੀ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ-ਬਿਹਤਰ ਭਵਿੱਖ।

ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਪਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਵਾਨੀ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੱਦੀ, ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਉਭਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬਿਆਂ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਝਾਰਖੰਡ, ਉੜੀਸਾ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ) ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਉਹੀ ਸੁਪਨੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧੜਤੀ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਡਾ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਰੀ ਫ਼੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਵਲ ਨੱਥਰ ’ਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਸ

ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਵਾਧੂ ਉਪਜ/ਪੂੰਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਉੱਭਰੀ ਧਨੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ ਵੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਖੁਦ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਤੇ ਨੱਕੇ ਮੋੜਨ ਵਿੱਚ

ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਓਹਰ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਮੌਸਮੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਾਗ ਆਏ ਇਹ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਸੀਜ਼ਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਤੇ ਕਮਾਂ ਕੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵੱਲ ਪਰਤ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖੇਤੀ, ਸਨਅਤੀ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸੇਵਾਤਰ ਆਦਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਹੈ। ਰੋਹੜੀਆਂ-ਫੜੀਆਂ ਤਾਂ ਲੋ ਕੇ ਹਰੇਕ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਉਸਾਰ ਲਈਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋਹਰੀ ਮਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ-ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਗੈਰ-ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਲਾਇਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਵੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭੌਗੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਢਾਂਚਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਦੂਰਗਮੀ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਫ਼ਿਕਰਾਂ, ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜਦੀ ਹੈ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ

ਪੁਸਤਕ ‘ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪਰਵਾਸ’ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਕਾਫ਼ਲਾ : ਜੀਵੇ ਪੰਜਾਬ’ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੁਰ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਹੁਰਾਂ ਸਾਂਝੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ

ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸਵਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਵਿਜੈ ਬੰਬੋਲੀ, ਗੁਰਬਚਨ

ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ ਰਾਕੇਸ਼ ਆਨੰਦ

ਜਗਤ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਆਦਿ ਜਿਹੇ 22 ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ

ਆਈਲੈਟਸ ਸੈਂਟਰ ਅਤੇ 12 ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਸਾਲ 2023 ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 11,94,000 ਪਾਸਪੋਰਟ ਅਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਫ਼ਿਕਰ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਬਣਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ਿਕਰ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਉਹਨਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਗੱਲੇ ਕੋਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਟੱਡੀ-ਵੀਜ਼ੇ ’ਤੇ ਗਏ ਇਹਨਾਂ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕੰਮ ਦਿਵਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੰਗੀਆਂ

ਅਤੇ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਘੱਟ ਖ਼ਰਚੇ ’ਤੇ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੇ ਸੱਚਾਲਕ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਆਪੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਓਵੇਂ-ਓਵੇਂ ਇਹ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਖ਼ਮਿਆਜ਼ਾ ਵੱਧ ਫ਼ੀਸ ਅਤੇ ਖੱਜਲ-ਖ਼ੁਆਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ’ਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ ਹੁਰੀਂ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਕਾਰਨ ਸਿੰਘ ਪੰਨ੍ਹੇ ਹੁਰੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਦੇ ਪਾਜ ਉਧੇੜਦੇ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਦਵਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੀ ਖੇਤੀ ਸੈਂਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਬੋਰਜ਼ੁਆਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੁਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ-ਪੂਰਵਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੇ ਦੀਹਦੇ ਹਨ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਭਾਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ ਦੇ ਦੋ ਲੇਖ ‘ਪਰਵਾਸ-ਚਾਂਦੀ ਰੰਗੇ ਸੁਪਨੇ’ ਅਤੇ ‘ਪਰਵਾਸ-ਡੋਰੋਂ ਟੁੱਟੇ ਪਤੰਗ’, ਸ਼ਾਲਿਨੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ‘ਪਰਵਾਸ-ਰੁਝਾਨ, ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ’, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੜਕਨਾਮਾ ਦੇ ‘ਪਰਵਾਸ-ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ’ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੁਰ ਦੇ ‘ਪਰਵਾਸ-ਅਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਰੁਝਾਨ’ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ’ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੀਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚਲੇ-‘ਦਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿੰਧੂ, ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਵਜੋਤ ਢਿੱਲੋਂ’ ਦੇ ਲੇਖ-ਪਰਵਾਸ ਕਾਰਨ ਟੁੱਟਦੀਆਂ ਪਰਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੰਦਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੇ ਹਾਲਾਤ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ● ਬਾਕੀ ਆਖਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ’ਤੇ

ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਫਿਕਰਾਂ ’ਚੋਂ ਜਨਮੀ ਕਿਤਾਬ

ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਭੰਡਾਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਚਿਹਰਾ-ਮੋਹਰਾ’ ‘ਤੇ ਗੋਸ਼ਟੀ



ਜਲੰਧਰ-ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕ ਸੰਘ (ਪੁਲੇਸ) ਇਕਾਈ ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਭੰਡਾਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਚਿਹਰਾ-ਮੋਹਰਾ’ ‘ਤੇ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਕਿਤਾਬ ਉੱਤੇ ਪੇਪਰ ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਪੇਪਰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਤਾਂ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਵਾਲਟਰ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਤੇ ਗੁਮਸਤੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਤੱਥ ਤੇ ਔਕੜੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਬਹਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਸੈਲਜ਼ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ‘ਚ ਪੇਸ਼ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੇ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਰਵਿੰਦਰ ਭੰਡਾਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ

ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਇਹੋ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਏ ਨੇ ਕਿ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਾਡੇ ਨੇੜਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਲੋਕ ਜੁੜਨ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ, ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਮੁੱਲਵਾਨ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਭਾਰਤ ‘ਚ ਫੈਲ ਰਹੇ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ। ਗੋਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਸੰਘ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਭਗਵੰਤ ਰੁਲਪੁਰੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਚਿਹਰੇ-ਮੋਹਰੇ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ, ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਕੋਛੜ, ਹਰਮੇਸ਼ ਮਾਲੜੀ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਜੁਗਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਤਸਕੀਨ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੁੱਕੜਪਿੰਡੀਆ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਮਲ, ਸਰੋਜ, ਬਲਜੀਤ ਬੱਲ, ਚਮਲੀ ਰਾਣਾ ਨੇ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸੰਘ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੱਖਣ ਮਾਨ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਉੱਤੇ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ ਤੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋ ਸਕਣ।

ਭੂਸ਼ਨ ਧਿਆਨਪੁਰੀ ਐਵਾਰਡ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਮਾ ਨੂੰ

ਮੋਹਾਲੀ-ਸਵਪਨ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਭੂਸ਼ਨ ਧਿਆਨਪੁਰੀ ਵਾਰਤਕ ਐਵਾਰਡ ਇਸ ਸਾਲ (2025) ਉੱਘੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਡਾ. ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਬਲੀਲਾਤ, ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਧੂ, ਡਾ. ਕੁਲਪਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਗੁੱਲ ਚੌਹਾਨ, ਡਾ. ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੁਮਾਰ, ਡਾ. ਯੋਗਰਾਜ, ਅੰਗਰੇਜ਼, ਸੁਰਜੀਤ ਸੁਮਨ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਸੰਦੀਪ ਜਸਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਸਾਂਝੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਵਰਮਾ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਕਾਰਜ ਹੈ।ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਤਕ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ : ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਰਗਮ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ, ਅਦਬ ਤੇ ਅਦਬੀਅਤ ਆਦਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਸਵਪਨ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਧੂ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਵਰਮਾ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਹੋਰ ਅਹੁਦਿਆਂ ‘ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਅਨੁਵਾਦ ਐਵਾਰਡ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਹੰਝੂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਬਾਤਾਂ’ ‘ਤੇ ਚਰਚਾ

ਖੰਨਾ-ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸਾਂਝੀ ਸੱਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਭੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਇਸ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਮੁੰਡੀਆਂ ਖੁਦ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਭਾ ਦੇ



ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਉਟਾਲਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਿਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੁਲਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਭੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅੱਜ ਦੀ ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਹੰਝੂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਬਾਤਾਂ’ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਉੱਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਿਤਾਬ ‘ਤੇ ਪਰਚਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਰਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਲਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ

ਪੁਸਤਕ ‘ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਭੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਰਾਮ ਸੁਰੂਪ ਰਿਧੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸ੍ਰੀ ਤੇਲੂ ਰਾਮ ਕੁਹਾੜਾ ਵੱਲੋਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਹੰਝੂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਬਾਤਾਂ’ ਵਿਚਲੀਆਂ 14 ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸਾਂਝੀ ਸੱਚ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਗਜ਼ਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਿਖਰਾਂ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਗਮ ‘ਚ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸਾਂਝੀ ਸੱਚ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਉਟਾਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸੰਘ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਦਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰੀ ਤੁਰਮਰੀ ਵੱਲੋਂ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਈ ਗਈ।

—ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਦਲਾ

‘ਕੂੜ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸੱਚ ਨੂੰ’ ਪੁਸਤਕ ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਪਟਿਆਲਾ-ਡਾ. ਗੁਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੱਗੀ ਸਾਬਕਾ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਇੱਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਜੈਤੋਰਾ ਸਿੰਘ ਅਨੰਤ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ‘ਕੂੜ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸੱਚ ਨੂੰ’ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਦੋਭਾਸ਼ੀ ਪੁਸਤਕ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਰਾਗਮਾਲਾ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਕਾਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਕੂੜ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸੱਚ ਨੂੰ’ ਪੁਸਤਕ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਤੱਥਾਂ ਸਹਿਤ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 27 ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਤੱਥਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਟਰੱਸਟ ਯੂ. ਕੇ. ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪਰਿਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਰੇਖੀ, ਪ੍ਰ. ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ



ਆਈ.ਜੀ. ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐੱਫ.ਅਤੇ ਹਰਪਾਲ ਕੌਰ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ ਨੇ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਅਰਥਨਾ ਅਸਟੇਟ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ



ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-12ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੂਫੀ ਦਰਵੇਸ਼ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ‘ਤੇ ਜਨਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਤਮ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਇਲਾਮਾਬਾਦ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ।ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਹਿਦੇਵ ਅਤੇ ਅੰਕਿਤਾ ਸਹਿਦੇਵ ਨੇ ਸਵਾਗਤੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਦੀਪ

ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਅਕੀਦਤ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਸੂਫੀਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਨਾਥਾਂ-ਜੰਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੋਂ- ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਮਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਤਰੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪਰੋ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰਤ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੇਵਲ ਸਾਡੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰਾ ਵਿਜੇਤਾ ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਮ ਰੰਗਮੰ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਅਦਬੀ ਰੰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਕਾਲਮ ਨਵੀਸ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ, ਜਦਕਿ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮੋਹਿਤ ਸਹਿਦੇਵ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਸਹਿਦੇਵ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਲੇਠਾ ਨਾਵਲ ‘ਚਨੌਰ’ ਰਿਲੀਜ਼



ਮੁਕੇਰੀਆਂ-ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਅਤੇ ਐੱਸ ਪੀ ਐੱਨ ਕਾਲਜ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਕਰਵਾਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਚਨੌਰ ਵਾਸੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਲੇਠਾ ਨਾਵਲ ‘ਚਨੌਰ’ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸੰਜੀਵ ਆਨੰਦ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਸਮੀਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਆਲੋਚਕ ਪ੍ਰ. ਜੋਬੀ ਸੇਖੋਂ, ਆਲੋਚਕ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ. ਅਨੁਰਾਗ ਸ਼ਰਮਾ, ਨਾਵਲਕਾਰ ਡਾ. ਧਰਮਪਾਲ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰ. ਬਲਬੀਰ ਮੁਕੇਰੀਆਂ, ਡਾ. ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰ. ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਨਵਤੇਜ ਗੜ੍ਹਦੀਵਾਲਾ, ਪ੍ਰ. ਬਲਦੇਵ ਬੱਲੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੇਕੀ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਮਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਨਾਮਵਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ।ਨਾਵਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਲੋਕ. ਜਸਵੰਤ ਖਾਨਪੁਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਸਮਕਾਲ

---- ਭਗਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ----

ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ : ਜਸਵੰਤ ਨੇਕੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

‘ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ’-122 ਦੇ ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ, 2025 ਅੰਕ ‘ਚ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ‘ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਨੇਕੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਹੈ। ‘ਖੰਜੀ ਉਪਜੇ, ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੀ’ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਡਾ. ਨੇਕੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੈ।’ ਕਲਾਸਿਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰਚਤਾ ਅਨੇਕਾਂ ਵਕਾਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੇਕੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਰੰਗ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਵੀਨਾਕਾਰ ਦੀ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵੀ ਦਰਜ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਸਾਹਿਤ ਅਧੀਨ ਜੰਗ ਬਹਾਰਤ ਗੌਰਿਲ ਨੇ ਚਾਰਲਸ ਗੋਰਗਮ ਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਵਾਈਨ ਆਫ ਲਾਈਫ’ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਫਰਾ ਬੁਖਾਰੀ ਦੀ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ ‘ਤੀਲੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ’ ਵੀ ਛਪੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕੁਮਾਰ ਮੁਖੰਪਾਧਿਆਏ (ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ), ਸਤਾਕਰ ਦੰਦਨ ਸ਼ਿਵ (ਲਾਲ ਚਿਕੜ) ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਵ, ਭਾਸ਼ਪਾਲ ਭੀਖੀ, ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਕੌਰ ਵਿੱਲੋਂ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਟਿਵਾਣਾ, ਸੰਦੀਪ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਗੀਤ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰ 8 ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ (ਸਿਰ ਦੀ ਛੱਤ), ਜਸਪਾਲ ਮਾਨਖੜਾ (ਕੀ ਭਰਵਾਸਾ !), ਜੁਗਬਲਦ ਸਿੰਘ ਨੰਨੂਆ (ਵਾਸ਼ਲੀ), ਦਵਿੰਦਰ ਮਲਹਾਂਸ (ਸਟਾਰ), ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ (ਖਣਕ), ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਬੈਨੀਪਾਲ (ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਉੱਗੇ ਫੁੱਲ), ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੁਰੀ (ਸ਼ਰੀਕ ਦਾ ਪੁੱਤ), ਅਲਫ਼ਾਜ਼ (ਜੁਗਾੜ) ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।ਸੁਰਿੰਦਰ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ‘ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੇਬੀ ਹਾਲਦਾਰ ਦੀ ਅਛੂਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ‘ਆਲੇ ਅੱਧਾਰੀ’ ਅੱਜ ਦੇ ਕੁਝ ਪੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਅੰਤ ਦੇ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਰਣਿਆ ਪਾਂਡੇ ਵੱਲੋਂ ਬੇਬੀ ਹਾਲਦਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਬੀ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਹਰੱਸ ਭਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਭਗਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਜਾਣੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਹਨ। ਹੱਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ‘ਰੌਲਿਆਂ ਵੇਲੇ’ ਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦੇਵੇਸ਼ਵਰ, ‘ਅੱਜ ਦੇ ਅਤੀਤ’ ਤੇ ਹਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ‘ਇਮਰੋਜ਼ਨਾਮਾ’ ਤੇ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਿਦਾਦ, ‘ਫਨੀਅਰ’ ਤੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੋਹਾ, ‘ਗੁਲਰੂਬੀ’ ਤੇ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ‘ਦਿਲ ਦੇ ਨੇੜ’ ਤੇ ਜਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ, ‘ਸਮੁੰਦਰਨਾਮਾ’ ਤੇ ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕਾਕੜਾ, ‘ਇਸਤਰੀ ਕਬਾ’ ਤੇ ਸੁਵਰਣ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਗਵਿੰਦੂ-ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸਮੇਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਅਕਾਰੀ ‘ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ’ ਦੇ ਹੱਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਸਫ਼ੇ: 272, ਮੁੱਲ : 80 ਰੁਪਏ, ਸੰਪਾਦਕ : ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ। ਪਤਾ : ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, 10 ਗਾਉਜ਼ ਐਵੇਨਿਊ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਲ ਏਰੀਆ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ। ਫੋਨ: 20832498, 20832-499 ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ- samkalisahit@gmail.com

ਮੀਰਜਾਦਾ ਬੋਲਿਆ : ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ, 2025

ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿੱਚ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੇ ਪਰਚੇ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਡਾਕ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ। ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ‘ਤੇ ਡਾਕ ਖਰਚੇ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੱਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ (ਅਗਲੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ), ਹਰੀ ਕਾਦਿਆਨੀ (ਨਿੱਕੀ ਜਦੀ ਬੱਚਲਾ), ਹਰਿਸ਼ਕਰ ਪਰਸਾਈ (ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਮਾਤਾਦੀਨੀ), ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਏਲੀਅਨ ਅਤੇ ਮੱਘਰ), ਪਰਮਜੀਤ ਢੀਰਾਜ (ਰੋਕੀ ਦੀ ਆਦਮ ਕਾ), ਨੂਰ ਸੰਤੋਖਪੁਰੀ (ਟੁੱਟੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਵਿੱਚ ਟੋਏ), ਕਨ੍ਹਈਆ ਲਾਲ ਕਪੂਰ (ਮੱਥਰਾ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦੀ ਹੈ) ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਛਪੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ, ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ, ਪਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਪਿੰਦਰ ਸੇਖੋਂ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਕੋ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾਤਾ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲਾਲ ਚਾਵਲਾ, ਦਾਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਤਾਲਿਬ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੱਤੜ, ਸਰਦਾਰ ਪੰਡੀ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੁਨੇਜਾ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕੱਟਲ ਦੇ ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ ਵੀ ਮੀਰਜ਼ਾਦਾ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਹਨ। ਕੋਮਲ ਬਿਸ਼ਟਾ ਦੀਆਂ ਬੋਗਲੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰੰਗੀਨ ਪੰਨੇ ਤੇ ਦਰਜ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ‘ਚ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਹੁਰਾਂ ‘ਸਮਕਾਲੀ ਪਰਚੇ’ ਤਹਿਤ ਕਹਾਣੀ ਧਾਰਾ, ਏਕਮ, ਅੱਖਰ, ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ, ਤਾਮਸ਼ਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤਮ ਪਰਚਿਆਂ ‘ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਦੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚਾ ਪਰਚਾ ਚੰਗੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲੋਕਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਸਫ਼ੇ : 48, ਮੁੱਲ : 50 ਰੁਪਏ, ਸੰਪਾਦਕ : ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (98760-95392)। ਪਤਾ: ਮੀਰਜ਼ਾਦਾ ਬੋਲਿਆ, 12, ਬਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੋਡਲ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ-144004, ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ- meerzad-aboliya@gmail.com

ਤਰਕਸ਼ੀਲ : ਸਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ, 2025

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮੱਥਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਚਾ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿੱਚ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਲੋਸ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ‘ਬੂਠੀਆਂ’ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗਾ ਲੇਖ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਰਵੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵੀ ਛਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਤਰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ (ਸ਼ਮੀਤ ਸਿੰਘ), ਏ. ਆਈ. ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਡਾ. ਕਮਲਾ ਸੋਹਾਨੀ, ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਬੰਧੀ, ਲਸਣ, ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਲੋਅ, ਯੂ ਟਿਊਬ ਚੈਨਲਾਂ ਬਾਰੇ (ਜਸਵੰਤ ਮੋਹਾਲੀ), ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਡਰਬਰ, ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ (ਬਰਟਰੰਡ ਰਸਲ) ਆਦਿ ਲੇਖ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਜਸਪਾਲ ਮਾਨਖੜਾ (ਮਮਤਾ ਦੀ ਹੁਕ), ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ) ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਚੇਤਨਾ ਪਰਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ) ਦੀਆਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਸਫ਼ੇ : 58, ਮੁੱਲ : 30 ਰੁਪਏ, ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ : ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ (95018-83486)। ਪਤਾ- ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਭਵਨ, ਸੰਘਣਾ ਬਾਈਪਾਸ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ, ਬਠਨਾਲਾ-148101 ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ- editor-tarksheel@gmail.com

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੈਲੇ ਦਾ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਚੁੱਪ ਦਾ ਸੰਨਾਟਾ’ ਲੋਕ ਅਰਪਣ



ਲੁਧਿਆਣਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੈਲੇ ਦੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਨਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ ‘ਚੁੱਪ ਦਾ ਸੰਨਾਟਾ’ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਗਈ। (ਫੋਟੋ ‘ਚ) ਡਾ. ਸ.ਸ. ਜੱਗਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ ਤੇ ਡਾ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ। ਇਸ ਮੌਕੇ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਬਰੋਥੇ ‘ਚੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

21 ਸਤੰਬਰ ਦੇ ‘ਐਤਵਾਰਤਾ’ ਵਿਚ ‘ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ’ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵੋਟ ਚੋਰੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਸ਼ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲ ਵੋਟਾਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਵੋਟਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਤੇ ਆਮ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵੋਟ ਘਟ ਜਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਖੁਦ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਗਾਰਗਸ ਇਕੱਠੀ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਵੀ ਚੁੱਪ। ਬੋਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ? ਹੋਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੋਟ ਚੋਰੀ ਮੁੱਦਾ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਖੋਜ ਜੇ ਵੋਟ ਚੋਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਤਾਂ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਖੈਰ ਮਨਾਏਗੀ। ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਘਾਣ ਹੁੰਦਾ ਲੋਕ ਵੇਖਣਗੇ।। ਸੁਰਜੀਤ ਸੁਮਨ ਨੇ ਕਹੀ ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।ਕਾਲਮ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਮੇਸ਼ ਮਾਲੜੀ ਨੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਮਜ਼ਹੂਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੁਣ ਦੁਖੀ ਹਨ, ਬੇਜ਼ਮੀਨੀਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ



ਖੁਸ਼ੀ

ਬੂਹੇ ਬਾਰੀਆਂ ਬੈਦ ਵੇਖ
ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤਿਆ
ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸੂਰਜ
ਆ ਹੀ ਗਿਆ
ਮਨ ਤੀਕਰ
ਝੰਝਾਂ ਤਾਂਈਂ
ਵਿੱਥਾਂ ਤਾਂਈਂ
ਸੂਰਜ ਬੂਹੇ ਬਾਰੀ ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ.....

ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ

ਬਾਗਿਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ ਦਾ
ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਪੈਣਾ
ਸੋਧੀ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦਾ
ਹਵਾ ’ਚ ਖਿੱਲਰੇ ਰਹਿਣਾ

ਬਾਗਿਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ ਦਾ
ਨਹਿਰੇ ਪਾਣੀ ’ਤੇ ਪੈਣਾ
ਪਾਣੀ ’ਚ ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ
ਬਿਖਰੇ ਰਹਿਣਾ

ਬਾਗਿਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਪੱਤੇ ’ਤੇ ਪੈਣਾ
ਪੱਤੇ ਦਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾ
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ

ਬਾਗਿਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਸਹਿਰਾ ’ਤੇ ਪੈਣਾ
ਪੈਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ
ਬਸ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਬਹਿਣਾ

ਬਾਗਿਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਪੰਛੀ ’ਤੇ ਪੈਣਾ

ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਨ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਰੀ-ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰੀ ਹੈ । ‘ਮਨ’ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਹੈ । ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਪਿਆਰ-ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਰੁਮਾਂਸ ਵਿੱਚ ਤੇ ਗਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿੱਚ ਜੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ’ਤੇ ਆ ਕੇ ਮਨ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਚੋਟ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਮਨ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਸਾਂਝ, ਉਹ ਪਾਠਕ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ‘ਤੂੰ’ ਦਾ ਭਰਮ, ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨਿੰਦਰ, ਮਨ ਦੇ ਗਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੈ । ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ ਸਮੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੜੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ। ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਉਮੀਦ, ਇੱਕ ਭਵਿੱਖ, ਇੱਕ ਗੀੜ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਥੇ ਵੀ ਅੰਰਤ ਇਕੱਲੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਨਾਲ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ, ‘ਆਪਣਿਆਂ’ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਮਰਨਾ ਤੋਂ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ।’ ਇਸ ਅੰਰਤ ਦੀ ‘ਆਜ਼ਾਦੀ’ ਵੀ ਭਰਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ‘ਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ‘ਜਕੜੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੱਥਾਂ ’ਚ ਅੰਬਰ’।

ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਨ ਘੁਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਚੇਤੜੇਂ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਸਿਰਜ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਸਾਰੀ ਜਕੜਨ ‘ਚੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚੇਤਨਾ ਅੰਦਰ ਵੀ ਉੱਤਰ ਆਵੇ।

ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਸਿਰਫ ਤੂੰ

ਤੇਰੀ ਸੋਚ
ਤੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ
ਸਭ ਕਵਿਤਾ ਹੈ...
ਮੇਰੇ ਕੋਲ
ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੀ
ਜਾਚ ਨਹੀਂ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ
ਤੂੰ ਹੈਂ.....

ਨਜ਼ਰ

ਬਹੁਤ ਚੁੱਢਦੀ ਹੈ
ਕਈ ਵਾਰ
ਕੋਈ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ

ਜ਼ਹਿਨ ’ਚ ਗੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਹਰ ਪਲ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਹੈ
ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ
ਨੀਂਦ ਸਮੇਂ
ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੜਕ
ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਬਹੁਤ ਚੁੱਢਦੀ ਹੈ
ਕਈ ਵਾਰ
ਕੋਈ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ

ਜਦ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ
ਦੋ ਪਲ ਜਿਉਣਾ ਲੱਗਦੀ ਹਾਂ
ਜਦ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਖੰਭ
ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਅੰਬਰੀਂ ਉਡਾਨ
ਭਰਨ ਲੱਗਦੇ ਨੇ

ਜਦ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਗੱਲ
ਸੁਣਨ ਤੋਂ
ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਘੁਟਣ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ
ਲੈਣ ਲੱਗਦੀ ਹਾਂ
ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹਵਾ ’ਚ
ਦੋ ਪਲ ਸਾਹ
ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਤੱਕਦੀ ਨਜ਼ਰ
ਘੁਰਦੀ ਨਜ਼ਰ
ਬਹੁਤ ਚੁੱਢਦੀ ਹੈ

ਸੀਮਤ

ਸਾਗਰ ਜਿਹੀ ਗਹਿਰਾਈ
ਅੰਬਰ ਜਿਹਾ ਫੈਲਾਅ
ਹਵਾ ਜਿਹੀ ਰਵਾਨੀ
ਹਾਂ, ਇਹ ਸਭ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਸਮੇਟ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ
ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ
ਬੜੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ

ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਰੱਖੀਂ
ਮੇਰੇ ਸੀਮਤ ਹੋਣ ਦਾ
ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ
ਬਸ
ਸਮੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ
ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ
ਬੜੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ

ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ

ਬਸ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ
ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ’ਚ
ਕੁਝ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ’ਚ
ਫਿਰ ਖ਼ਤਮ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ

ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ
ਸੌਪ ਦਿੱਤਾ
ਇਕ ਅਣਜਾਣ ਨੂੰ – –

ਓਹਦਾ ਹਰ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਤੇਰਾ,
ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ?
ਕਮਲੀ ! ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਤਾਂ
ਬਸ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ

ਸਾਂਝੀ ਸੰਵਾਰੀ ਓਹਦਾ ਘਰ ਬਾਰ
ਤੇਰਾ ਘਰ ?
ਝੱਲੀ ! ਅੰਰਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਓਹਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨੀ
ਮੰਨਣਾ ਓਹੀ ਕੁਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,
ਜੋ ਅਸਲ ’ਚ ਨਾ ਹੋਵੇ

ਹਾਂ, ਇਸ ਗਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੰਗਾਤ,
ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ
ਇਕ ਅਹਿਸਾਸ,
ਤੇ ਸੱਖਾਂ ਹੋ ਜਾਉ ਤੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਜਰਨਾ

ਚਲ ਕੋਈ ਨਾ
ਜਰੀ ਜਾਈ ਕੱਟੀ ਜਾਈਂ
ਸਭ ਚੁੱਪ ਚਾਪ

ਆਜ਼ਾਦੀ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੋਚਦਾ ਮਨ
ਉਹਨਾਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਤੋਂ
ਜੋ ਦਿਖਦੀਆਂ ਨਹੀਂ
ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ
ਬੇਬੱਸ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਦੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ
ਕਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ
ਕਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਗੇ
ਕਦੇ ਰਸਮਾਂ ਵਾਅਦੇ
ਰੂਪ ਬਦਲ ਬਦਲ ਕੇ
ਜਕੜੀਦੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ
ਜਕੜਿਆ ਮਨ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ’ਚੋਂ ਕਿਰਦੀ
ਗਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਰੋਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ
ਜਕੜੇ ਪੈਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਅੰਬਰ ਵੱਲ ਲੱਗੀ
ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੰਝੀ
ਉਮਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ
ਪੰਝੀ ਨੂੰ ਮੁੱਕਦੀ
ਅਖੀਰ
ਨਾ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਜ਼ਮੀਨ
ਨਾ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਬਰ
ਬੱਸ ਪੈਰ ਜਕੜੇ ਨੇ
ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੰਝੀ ’ਤੇ.....

ਸੰਪਰਕ : 94656-47120

ਸਫ਼ਾ 3 ਦੀ ਬਾਕੀ

ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ’ਚੋਂ ਜਨਮੀ ਕਿਤਾਬ...

ਹੋਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀ ਮੀਡੀਆ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੇ ਹਨ। ਚੰਬਾ ਭਾਗ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਸਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਲੇਖ-ਵਿੰਦਿਆ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਵਰਕੇ ਫਰੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਬੇਰੋਕ-ਟੋਕ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਦੀਪ ਸਿੰਘ- ਪਰਵਾਸ ਅਤੇ ਕਮਾਂਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅੰਤਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦਾ ਲੇਖ-ਪਰਵਾਸ : ਪ੍ਰਭਾਵ, ਨੀਤੀ ਤੇ ਨੁਕਤੇ-ਖਾਸ ਤਵੱਜੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਵਿਜੇ ਬੇਬੇਲੀ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ-ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਪਿੱਛਾਂ ’ਤੇ ਪਏ ਅਤੇ ਧੋ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੜੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਝਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਪਰਵਾਸ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ’ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਨਬੜ ਫੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਰੋਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਨੁਕਤੇ

ਤੋਂ ਤਰਕਸੰਗਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਾਚਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਜਾਂ ਜੰਗੋ-ਬਾਹਰਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਾਚੀਏ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਵੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪਰਵਾਸ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਜਿੱਥੇ ਮੂਲ-ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਸਾੜੇ, ਡਰ, ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦੇ ਮਿਲ-ਗੋਥੇ ਜਿਹੇ ਖ਼ਦਬੇ ਦਾ ਬਾਇਜ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ’ਤੇ ਮਿਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੱਕ-ਬੁੱਲ ਵੱਟਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਵੀ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਜਿਊਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟੇਲੀਆ ਵੀ। ਪਰਵਾਸ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਨਮੋ-ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸਰਵਿਸ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਵੱਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ

ਆਖਬੀ ਸਫ਼ਾ ਦੀ ਬਾਕੀ

ਉਹ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੰਘ ਹੁੰਨੇ ਅਾਂ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿਓ। ਸਟਾਫ਼ ਸੈਕਟਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਿਹੰਗ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਆਉਣੇ ਹੋਏ ਨੇ ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿੱਥੇ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਗਜੀਦ ਬੁੱਕ ਵੀ ਹੈ? ਉਹ ਘੁਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣਾ। ਕੋਈ ਸਰੀਦ ਸੁੱਚ ਨਹੀਂ। ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾਉਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਟੁੱਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੌ ਦੇ ਸਕਦਾਂ। ਬਾਕੀ ਪੈਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਟਾਫ਼

ਸਫ਼ਾ 2 ਦੀ ਬਾਕੀ

ਕੌਮੀ ਬੱਚਤ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਟੈਲੀਕਾਮ ਅਤੇ ਵੂਲ ਚੇਅਰ ਦੇ ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸੰਨ 2006 ‘ਚ ਉਸ ਦਾ ਈਲੋਨ ਨਾਲੋਂ ਸੰਬੰਧ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਨੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਉਣ ਲੱਗਾ।ਸੰਨ 2007 ਵਿੱਚ ਜਾਨੇ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਟ੍ਵੈਲਿੰਗ ਟੂ ਇਨਫਿਨੀਟੀ, ਮਾਈ ਲਾਈਫ਼ ਵਿਦ ਸਟੀਡਨ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਸੀ।ਹਾਰਕਿੰਗ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ‘ਲਾਰਜ ਸੀਕਰੇਟ ਹੀ ਟੂ ਦ ਯੂਨੀਵਰਸ, ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਐਂਡ ਐਕਸਪਲੋਨੇਸ਼ਨ’ ਵਰਗੀਆਂ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਉਸ ਦਾ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਰਿਹਾ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਰਕਿੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨੇਕ ਵੀਚਰ, ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਫਿਲਮਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੈਨਲਾਂ ‘ਤੇ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ.ਲੰਡਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਸੌ ਮਹਾਨ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ’ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਨ 2009 ‘ਚ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀਅਲ ਮੈਡਲ ਆਫ ਫਰੀਡਮ’ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ।ਨੋਬੇਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਉਸ ਲਈ ਇਕ ਤਿਲਕਣਬਾਜ਼ੀ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਉਹ ਲੁਕਾਸੀਅਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਮੈਥੈਮੈਟਿਕਸ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਕਈ ਅਜੀਬ ਪੱਖ ਵੀ ਦਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ- ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ।ਹੋ ਸਕਦਾ ਰੱਬ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਚਿੰਤਨ, ਕਲਾਸਕੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਹਿਤ, ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸੂਹਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਥਿਊਆਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸੂਫੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸਮਕਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਸਕੀਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਯੁੱਗ ਦੇ ਚਿੰਤਕ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ/ਕਲਾਕਾਰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਗਣਾ ਨੂੰ ਰੂਪਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਖਾਤਿਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਨ, ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਚਿੰਤਨ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿਰਜਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਆਪਣੇ ਦੌਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ/ਕਲਾ ਸਮੇਤ ਸਭ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿਰਜਣਾਵਾਂ ਦਾ ਵਜੂਦ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੇਗ ਦੀ ਤੇਰੇ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰਾ (ਪ੍ਰਗਟਾਅ-ਰੂਪ) ਵੀ ਉਸੇ ਦਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਉਪਜ-ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਸਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਬੰਧ ਜਾਂ ਕਦਰ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿਰਜਣਾਵਾਂ (ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਹਿਤ, ਕਲਾਵਾਂ ਆਦਿ) ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਲੋਚਕ ਦਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਰਸੇ (ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ, ਕਲਾਵਾਂ, ਭਾਸ਼ਾ ਆਦਿ) ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲ ਅਨੁਕੂਲ ਬਦਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਦੌਰ ਦੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਆਪਣੇ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਲਾਸਕੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤਾਂ ਸਦੀਵੀ ਮਹੱਤਵ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸੂਫ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਾਡੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚਲੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ,

ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮੰਜ਼ਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਉਧਾਰੇ/ਮਾਂਗਵੇਂ ਮਾਡਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ੀ (ਪੂਰਬੀ) ਗਿਆਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀ ਚਿਤ-ਬਿਰਤੀ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਤੇ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਰਚਨਾ-ਧਰਮੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਡਿਕਰਮੇਂਟੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਕਰਮੰਤ ਸ਼ਬਦ-ਸਾਧਕ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਤੇ ਸਦਕਾਲੀ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤੀ, ਸਜੀਦਾ ਅਤੇ ਦੁਰਦਰਸ਼ੀ ਅਧਿਆਪਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਖ਼ਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਕਣੀ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਤੰਦ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸ਼ਰਭ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਸੀਹ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਾਈ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਚਿੰਤਨ, ਕਲਾਸਕੀ ਸਾਹਿਤ, ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਸੂਹਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਲੋਕਧਾਰਾ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਮਾਨਵ-ਵੇਸ਼ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕੀ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਥਿਓਆਲੋਜੀ ਦੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਮਨਨ ਤੱਕ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਟਿਵਾਣਾ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਬ ਜਾਂ ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਚਤ ਤੌਰ ’ਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਧਰਮ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਰੋਲ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਸਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ

ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮੌੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੋਰੀ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਮਖੌਰੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਰੋਕਣ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਮੇਕਅਪ ਅਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਚੀਂ ਪੌਦੇ ਇਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਹੁਤੇ ਨੇਤਾ ਵੀ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਖਲੋਅ ਕੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ, ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਉਣ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਬਣਵਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ।

ਯੂਟਿਊਬਰ, ਰੇਸ਼ਯੁੱਕੀਏ ਤੇ ਆਪੂ ਬਣਾਏ ਜਣੇ-ਖਣੇ ਚੈਨਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਮਾਈਕ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਸੁਣੇ ਗਏ, ‘ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ? ਫਲਾਨੇ ਨੇ ਆਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਗੇ ? ਇਸ ਆਵਤ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? ਆਦਿ। ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਇਕ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੇਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, ‘ਐਨੇ ਚਾਰੇ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਲਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੇਸ ਉਸ, ਮੈਂ ਟਰੱਕ ਚੋਜ ਦਿਆਂਗਾ।’

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੁਆਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ੇਸ਼ਲ ਮਸਖ਼ਰੇ ਦੀ ਪੱਸਟ ਵੀ ਆ ਗਈ, ‘ਏਹ ਤਾਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਖਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਰ ਜਿਤਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਨੇਟਾਂ ਦੇ ਟਰੱਕ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜਾਂਗਾ। ਉਹ ਟਰੱਕ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕ ਕਦੋਂ ਪਹੁੰਚਣੇ ਨੇ ! ਟਰੱਕ ਨਾਲ ਹੀ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਟਿਲੀਓਂ ਦੂਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਏਹ ਥਾਂ।’

ਇੱਕ ਸਜ-ਧਜ ਕੇ ਆਈ ਕਲਾਕਾਰ ਬੀਬੀ

ਕਵਿਤਾਵਾਂ/ਇਤਿਆਦ

ਐਤਵਾਰ, 28 ਸਤੰਬਰ 2025 (ਆਖਰੀ ਤੌਂ ਪਹਿਲਾ ਸਫ਼ਾ)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਨਾਇਕ ...

ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੰਧ ਬਣ ਕੇ ਖਲੋਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਜੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦੇਰ ਨਾਲ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਨੇਤਾ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੱਦਰ ਨਾਲ ਪਾਈ ਨਵੀਂ-ਨਵੀਂ ਯਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਏਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ, ‘ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਦਦ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੱਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰੋ।’ ਏਹ ਆਖਦਾ ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹੱਥ ਅੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਅੱਡੇ ਰੁੱਖਾਂ ’ਤੇ ਕੁਝ ਧਰਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਾਏ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਹੋਰੇ ਵਿੱਤੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਵਤਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਦਾੜੇ ਅਥਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਬਗੈਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੱਦਰ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਏਹੀ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਉਧਰ ਉਸਦੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਆਦਾਤਰ ਕਦਾਚੇ ਅਥਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਬਗੈਰ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਕਉਂਕਿ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਅਸਲ ਨਾਇਕ ਬਣ ਕੇ ਉੱਭਰਦੇ ਹਨ।

ਫੋਨ-94656-56214

ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਨ ਫਾਇਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇ।ਹਾਰਕਿੰਗ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਪਰ ਇੰਟੇਲੀਜੈਂਟ ਮਨਸੂਈ ਬੁੱਧੀ (artificial intelligence) ਬਾਰੇ ਸੂਚਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਕ ਤੋਰੇਗੀ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਕੋਲੋਂ ਰੋਬੋਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਡਰ ਜਾਵੇਗਾ।ਹਾਰਕਿੰਗ ਡਰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਲਮੀ ਤਪਸ ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਣਗੇ।ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ, ਸ਼ੁੱਕਰ ਗ੍ਰਹਿ ਵਰਗੀ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹ ਦਰਜੇ ਸੈਂਟੀਗ੍ਰੇਡ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਅੰਧਰਾਂ ਦੇ ਤੰਜਾਬ ਦੇ ਤੰਜਾਬ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹੇਗਾ।ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਤਬਦੀਲੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਹੈ।ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਣ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੌਤ : ਸਟੀਫ਼ਨ ਹਾਰਕਿੰਗ 14 ਮਾਰਚ 2018 ਨੂੰ ਆਇਨਸਟਾਈਨ ਦੇ ਜਨਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੈਂਬਰਿਜ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਆਸ ਪੂਰੇ ਕਰ ਗਿਆ।ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ 76 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ।ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਮਤ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।ਉਸ ਦੀਆਂ

ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ, ਜਲੰਧਰ

ਪ੍ਰਸਤਕ 'ਸਿੱਤੀ' ਲੱਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੋਚਰਥਾ
 ਇਸ ਦੇ ਉਲਟੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਹੈ।
 ਇਸ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗ
 ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੌਰਾ ਮੋਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ
 ਦੇ ਸੋਚਰਥ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਅਥਪਹੁਨ ਨਿਰੰਗਣਾ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ
 ਸੁਰਤਬੱਧ ਕਰਨਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ
 ਖੇਤਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਾਪੇਖਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ
 ਜਾਂਦੇ। ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਬਾਰੇ ਸਵੈ-ਚੇਤਨ
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਸਥਾਨਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ
 ਅੰਤਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਅਮਲ ਅਤੇ
 ਅਭਿਆਸ ਬਾਰੇ ਸਾਹਿਬਕਾਂ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਬੁਝਿਸ਼ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ
 ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤ-ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਭਾਰਤੀ ਆਲੋਚਕਾਂ
 ਨੂੰ ਸਿੱਧਾਂਤਕ ਸੂਤਰ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਪਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੁਣ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੱਛਮੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰ

ਗਣੇਸ਼ ਦੇਵੀ

ਅਨੁਵਾਦ : ਕੁਮਾਰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਤੇ ਪਾਇਲ ਦੀਪ

ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਾਠਾਵਾ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਰਵਾਇਤੀ ਆਲੋਚਨਾ ਧਾਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਰਹਿ-ਪ੍ਰਤਿ-ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਵੀਂ ਪਾਠਾਵਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਦਲਾਅ ਕੀਤੇ ਹਨ? ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੀ ਰਵਾਇਤੀ ਆਲੋਚਨਾ ਧਾਰਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖਪਾਠੀ ਜਾਂ ਕਿਹੋ ਉਹ ਕਦੀ ਸੋਚ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣੀ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਅਲੱਪ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ? ਕੀ ਪਛੇਲੀ ਆਲੋਚਨਾ ਧਾਰਾ ਤਾਂ ਸਥਾਨਕ ਆਲੋਚਨਾ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਇੱਕ ਆਮ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਤਰਾਨਾ ਸੀ? ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਤੁਲਨਾਬੱਧ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸੱਟ ਦੇ ਸਟੀਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇੱਕ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਤਾਂ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ। ਇਸ ਤਾਂ ਸੰਬੰਧ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਜਾਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੀਏ ਤਾਂ 'ਭਾਸ਼ਾ' (ਰਵਾਇਤੀ ਆਲੋਚਨਾ) ਨਾਲ ਹੈ।

ਹਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਿਪੱਖ ਸਾਹਿਤਕ ਪੰਥਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਰਿਪੱਖ ਪੰਥਰਾ ਵਜੋਂ ਪਰਿਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖੇਂ ਕੇਨਣ ਸਾਂ, ਤਮਿਲ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖੇਂ ਮਰਾਠੀ ਜਾਂ ਗੁਜਰਾਤੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਜਾਂਤੀ ਨਾਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੂਰਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬਾਤੀਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਈ। ਮਰਾਠੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੇਰਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਰਾਠੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਸਦੀ ਦੇ ਦਾਦੇਜ਼ਾ ਪਾਂਡੁਰੇਗੇ (1865), ਪਸ਼ੁਰਾਮ ਤੰਤਿਆ ਗੋਬਥੇਲੇ (1867) ਅਤੇ ਮਹਾਦੇਵ ਮੋਰੋਬਰਾ ਰੁੰਟੇ (1869), ਗੋਵਧਰਨਰਾਮ (1855-1907) ਦੀਆਂ 'ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ' ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹਿਤ ਪੰਥਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੇਮਚੰਦਰ (1088-1173) ਦੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਆਲੋਚਨਾ ਵੀ ਲਿਖੀ ਪਰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੰਥਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਵਲਸ਼ਾਮ (1836-88) ਅਤੇ ਗੋਵਧਰਨਰਾਮ (1855-1907) ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਅੰਸ਼ਵਤਰ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਥ ਸੌ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਅਪਰਿਪੱਖ ਪਥਰਾ ਦੀ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ ਜਾਂ ਇਹ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਭਰਸ਼ਮੰਦ ਸਾਹਿਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਸਟੀਕ ਵਰਣਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ

ਸਾਡਾ ਬਾਇਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕੱਲ੍ਹ, ਹੁੰਦਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਅੰਨ੍ਹਾ
 ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਬੀਤੇ ਹੋ ਕੱਲ੍ਹ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵਿਚ
 ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ਾਨਾਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਵਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹੜੀ
 ਦਿਸ਼ਾ ਲੈਣੀ, ਕਿਹੜੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਅਤੇ
 ਕਿਸ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨਲਯਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣੀ ਅਤੇ
 ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਸ਼ਰ ਅੱਜ ਵਿੱਚੋਂ
 ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਭਵਿੱਖ-ਮੁਖੀ ਸੋਚ ਤੋਂ
 ਵਿਚਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ
 ਅਲੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਬੀਤੇ ਸੱਚੇ ਦੌਰਾਨ ਮਸਕੀਨ ਨੀ ਦ
 ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂਚਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਿਹਾ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਸੱਚ ਹੋ ਰਿ
 ਪਿਛਲੇ 70 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਰਾਜਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ
 ਲੀਡਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਂਦੀ ਮੁਢਾਦਾਂ ਦੇ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਥਬ ਦੇ
 ਇੰਨਾ ਨਕਸ਼ਾ ਨਿੱਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਭਰਪੂਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਵ

ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈਗੋਸ਼ਟੀ ਨੂੰ (1980-90) ਦੇ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬੂਸ਼ੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਸਾਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਦਿ ਕੁਝ ਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ, ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ, ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂਤਵ ਪ੍ਰਦਾਨਾ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਆਪਣੀ ਪੁਰਖੀ ਧਰਾਤਲ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਛੜੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਮਾਜਿਕ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖੀ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੇ ਰਹੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਅੰਜਿਸਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਿਤੁਰਤਾਪਨ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਣਨੇਥੋਂ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਨਾਲੀ ਕਸ਼ਟਵਾਨ ਮਾਥਾਤ ਹੋਣਗੇ।

ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਬਲਾਤਕਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਉਹ
ਸਮੇਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨੀ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ
ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੀਖਿਤ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਚਿਤਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਲਜਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ
ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਕਾਵਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ
ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੁਣ ਸਾਹਿਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਕਰ
ਲਿਟਰੇਚਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਤੱਤਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣ
ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖਾਤਰ ਹੋ



ਸਰਵੇਖਣ ਹੈ, ਜੋ 780 ਜੀਵਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਅਤੇ 50 ਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਲੋਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' (ਆਫਟਰ

ਐਮਨਿਜ਼ਿਆ) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗੀ।

-ਅਨੁਵਾਦਕ

ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਸੰਕਟ

ਵਾਪਸ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਗਾ ਤਰਨਾਨਲੋਜੀ ਦੀ ਨਿਭਾਈ ਗਈ।
 ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਬਾਗੀਚੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ 'ਪੰਥਰਾ' ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ
 ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜੋ ਹਰ
 ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਬੌਧਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਸ਼ਾਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ
 ਸਮੇਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਵੀ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਂਚ
 ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਬੁਦਦਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਵਾਂ
 ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
 ਯਥਾਬਾਧਵਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ
 ਵੱਖਰੇ ਸਟੀਕ ਭਿਤਰਤੋਂ ਪੱਥਰ ਕਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ
 ਪੱਛਮੀ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪਾਏ
 ਪੁਨਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਾਹਿਬ ਆਲੇਖਨਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਕ ਗਜ਼ਵਾਦੀ
ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ 'ਇਤੀਹਾਸ' ਅਤੇ 'ਪੱਛਮ' ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਇਤੀਹਾਸ' ਸ਼ਬਦ ਐਟਲਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ
ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ
ਨਿਰਧਾਰਤ ਜਾਨਨ ਹੁੰਦਾ 'ਤੇ ਆਫ਼ਰੀਕਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ
ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੈ, ਜੋ
ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹਾਬਰ ਭੂਮੀ
ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੈ ਜੋ ਨਵੀਨ
ਵਿਧਿਪਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਵਿਤਹਾਸਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਬਣਤਰ ਦੀ ਗਿਆਨ-ਮੀਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਾਵਲਾ ਢਾਂਚਾ
ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਉੱਤਮ (ਪੱਛਮੀ) ਅਤੇ ਘਟੀਆ

ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ 'ਭਾਰਤ' ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸੰਖਿਆਚਾਰਕ ਹੋਂਦ ਤਾਂ ਅੰਧਤਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਧਾਨ 'ਧਾਰਨਾ' ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਧੇਰੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਾਲਪ੍ਰਕਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਇਕਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਖਾਸ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। 'ਆਪੁਨਿਕ ਭਾਰਤ' ਦੇ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ' ਦੇ ਲੋਥੇ ਅਤੇ ਬੋਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੈਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸੰਕਲਪ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਆਲੋਚਨਾ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਯੂਰਪੀਅਨ ਸਾਹਿਤ' ਜਾਂ 'ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਸਾਹਿਤ' ਵਰਗੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸੋਫਟ
 ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ
 ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿਧਾਂਤੀ ਲੱਧ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ
 ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ
 'ਤੇ ਮਰਾਠੀ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਭਾਰਤੀ
 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਲੋਚਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹਾਂ। ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕਈ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ
 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਲੋਚਨਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਆਲੋਚਨਾ ਹੋਣਾ
 ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ
 ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਤਰੀ
 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚੇਤ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ
 ਆਲੋਚਨੀ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ 'ਮਾਰਗ
 ਅਤੇ 'ਦੇਸ਼' ਅਰਥਾਤ ਵੱਡੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ
 ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾ ਲੱਧ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਖੋਰ, ਇਸ
 ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਆਲੋਚਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਚੇਤ ਕੌਮਿਸ਼
 ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਬੌਧਿਕ ਨਮੂਨਿਆਂ (ਪੋਰਡਾਈਆ) ਦੀ
 ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਨ
 ਅਤੇ ਅੰਬਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਤੀ ਬੌਧਿਕ ਵਿਮਰਸ 'ਤੇ ਭਿੰਨ
 ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵਿਮਰਸ ਐਮ.ਐੱਨ. ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਾ
 (ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ), ਮੰਨੀਲਾ ਬਾਧਰ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਗੁਪਤਾ
 (ਇਤਿਹਾਸ), ਅਨਿਲ ਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਪਾਥਕ ਚੈਟਰਜੀ (ਰਾਜਨੀਤੀ
 ਸ਼ਾਸਤਰ), ਸੁਪੀਰ ਕੱਕੜ (ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ), ਆਸ਼ੀਸ ਨੰਦੀ
 (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ), ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ
 ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਬਾਲਚੰਦਰ ਨੇਮਾਤੋ (ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ)
 ਵਰਗੇ ਖੋਜੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਭਰ
 ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵਿਮਰਸ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ
 ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ
 'ਤੇ ਅਧਾਰ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਮਰੋਂਦਿਕ ਪੱਛਮੀ
 ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਝਣਾ, ਪਰ ਯੁਗੇਂਦਰ ਪੱਛਮੀ
 ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਿੱਚ
 ਇਹਨਾਂ ਵਿਮਰਸਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਬਿਹਤਰ
 ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸਿਧਾਂਤ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਅਮੂਰਤ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸੰਰਚਨਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਉਪ-ਪਣਾਲੀ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਪੰਛਮ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀ
ਆਲੇਚਨਾ ਕਰਨਾ ਕੀ ਬਹੁਤਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਦਾ। ਵੀਹਵੀਂ
ਸਦੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੌਢਿਕ ਭਾਰਤੀ ਚਿੰਤਕ-ਐਮ.ਐੱਨ. ਰਾਏ
ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵੀ ਪੰਛਮੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚ
ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਸੰਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪ ਅਤੇ ਆਧਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ-
ਲਗਾਤਾਰ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ
ਉੱਤਰ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਹੋਏ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ
ਸਕਦਾ। ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਫੂਟਕਾਰਾ ਕਰ
ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਅਤੀਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਬੌਧਿਕ
ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਬਸਤੀ ਉਨ੍ਹਾਉਣਾ
ਵਾਇਦਿਓ ਹੈ। ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅਨੁਕੂਲ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜਾਂ
ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਟਕਰਾਅਪੂਰਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਮੱਤ ਭੁਭਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ
ਬਾਣਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ
ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ
ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਪੁਨਰ-ਜਾਗਰਣਵਾਦੀ
ਰੋਮਾਂਸ਼ਵਾਦ ਅਤੇ ਕਰੰਠ ਯਥਾਵਾਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ
ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ
ਦਾ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਚੱਲਦਿਆਂ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ
ਸੰਭਿਆਚਾਰਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸਤੀਵਾਦੀ
ਸੰਭਿਆਚਾਰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੇਤ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਗੰਗੂਜ
ਪਿਛਾਹਿੱਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਵਿੱਚ
ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ
ਸੰਭਿਆਚਾਰਕ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਦੁਕਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ
ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮਨਾਰਜੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮੁਲਵਾਈ
ਪੁਨਰ-ਜਿਜ਼ਨਾ ਅਸਲੀ ਸੰਭਿਆਤਕਤਾ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚਾਰਾ ਪਾਠੇ ਨੂੰ
ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਧੁਨਿਕਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ
ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ
ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਜੋਂ ਪਾਠਨਾ, ਬੌਧਿਕ ਸੰਘਣਾਵਾਂ- ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕ
ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀਬਾਜ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਸਕਦੀ।
ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਪਰੰਪਰਾ ਜਾਂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ
ਧੋਰਾਧੁਨੀ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੀਆਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਪੁਸਤਕ

ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਮਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਯਤਨ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਹਿਤ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੇਤਰ ਨਗਰਭੰਗ ਏਂਗਲੋਲਿਅਮ ਦੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਣਗੌਲੀਆਂ ਸਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਧੂਹਪੂਰੀਆਂ ਇਡੋਲੋਜਿਸਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਲੀਅਮ ਜੇਨਜ਼, ਆਲਬਰਟ ਵੇਬਰ, ਜਾਸਟ ਗ੍ਰਿਫ਼ਸਨ, ਮੋਰਿਸ ਟੈਟਨਹਿਲਜ਼ ਅਦਿਏ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਮਝ ਦਾ ਆਮ ਢਾਂਚਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਕਹਿਣਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਣਾ ਨੇ ਸਮਝ ਦੇ ਆਮ ਇਡੋਲੋਜੀਕਲ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਦੇ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹੈ। ਇਡੋਲੋਜੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸਕ ਵਿਲੀਅਮ ਜੇਨਜ਼ ਨੇ 1786 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ 'ਤੀਜੇ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼' ਵਿੱਚ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹਨਾਂ ਤਮਾਮ ਜਾਚਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਾਹਿਤੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ 11ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੱਕ ਪਹਿੰਚ ਰੱਖਾਂਗਾ, ਜਦੋਂਕਿ ਇਹ ਜਿੰਨਾ ਸੋਝਣ ਹੈ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ, ਨਵਵਸਾਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਤੱਕ, ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।'

ਇਸ ਇਸ਼ਟੀਕਾਂਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ
‘ਸ਼ਾਨਮੱਤਾ’ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ
‘ਪ੍ਰਾਤੀਕੀਲੋ’ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਚਕਾਰਲੀਆਂ ਸਦੀਆਂ
ਸੰਤਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਅਸੰਗਠਤਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬਣ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਹੂਲਤ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ
ਪੱਖੀਧਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਗੁੰਮਗਾਹਤੀ
ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ
ਨਵੀਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਲੱਭਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ
ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨਕ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਵਰਣਨ
ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ
ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ।

ਗਣੇਸ਼ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਲੋਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ'
(ਆਫਟਰ ਐਮਨਿਜ਼ਿਆ) ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਚੋਂ
ਸੰਪਰਕ-94174-05636

ਹੁਕਮ। ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਸਖ਼ਤੀ, ਪਰ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਕਲ ਲਈ ਫ਼ਿਜ਼ੀਕਸ ਦਾ ਪੇਪਰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਫ਼ਿਜ਼ੀਕਸ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਦੇ, ਪਰ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਜੋਂ ਜ਼ਰਾ ਘੁਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਾਹ ਪੀਤੀਆਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹਰ ਦੋ ਇਸ਼ਾ ਵਰਤਾਰ ਦੋ ਕਰਿਹ ਅਸੀਂ
ਉਸੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ਹਰੇ ਹਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਮ ਨੋ ਪਾਹਿਤਿਆਂ ਦੋ
ਦੋ ਘਰ। ਟਾਟ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੋ ਜਵਾਕ ਪੁੰਨੈਸਰ
ਛਾਕਦਨ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਬਜ਼ਾਰ ਬਣਨ ਦੋ ਸਪਨਾ
ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਹਨੀ ਦੋ ਬਿਸਾਰੀ ਨੋ
ਸੁਪਨਿਆਂ ਨਾ ਚਾ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ
ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਿਨਾਮੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੋ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਰਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਆਏ
ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤਰ ਅਤੇ
ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ
ਵਿਚ ਸਮਝ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਹਿਰੇ ਅਸੀਂ
ਹਾਕਮ ਬਣਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੁਲਾਮ ਬਣਦੇ ਵੈਨੀਂ ਉਲਾਰੇ ਹੋ ਰਹੇ
ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਹਲੀ ਅਖ਼ਬਾਰਗੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ
ਨਾਦਾਰ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੱਤਰ ਨੂੰ ਬੀਤੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸਾਨੀ
ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਵਕਤ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਮੁਢਲੇ ਲਈ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੋਕਣ ਦੇ ਟੋਕਣ ਵਾਲਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਭਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰ ਨੇ ਗੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਾਂ ਬੰਦਾ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਵੱਲੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਸਨ ਅਤੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪਕਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਖਰ ਦਿੱਤਾ।

90ਵਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਇਕ ਚਪੜਾਸੀ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਡਮ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ।

● ਬਾਕੀ ਆਖਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ

ਬਾਲ ਕੋਨਾ



ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਵੀਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਉਡਤ, ਭਗਤ ਰਾਮ

ਜੇਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਵੀਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਉਡਤ, ਭਗਤ ਰਾਮ

ਖੁਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਵੀਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਉਡਤ, ਭਗਤ ਰਾਮ

ਯਸ਼ਿਕਾ, ਦੂਜੀ, ਡਾਲਫਿਨ ਪਲੇਵੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ